

GHID

Riscul dezordinilor publice și protecția deținutului ca temei de aplicare a arestării preventive și arestului la domiciliu

**Autor:
Igor Dolea**

GHID

Riscul dezordinilor publice
și protecția deținutului ca temei de aplicare
a arestării preventive și arestului la domiciliu

Autor:
Igor Dolea

Acest Ghid a fost elaborat cu suportul financiar al proiectului Consiliului Europei „Consolidarea sistemului de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”, care face parte din Planul de Acțiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2021-2024. Opiniile exprimate în această lucrare sunt responsabilitatea autorului(ilor) și nu reflectă în mod necesar politica oficială a Consiliului Europei.

Cuprins

Abrevieri	5
Introducere	6
1. Reguli generale aplicabile riscului de dezordini publice	7
1.1 Preliminar	7
1.2 Prezumția libertății	8
1.3 Echitatea procedurilor de aplicare a arestării	8
1.4 Prezumția de nevinovăție	8
1.5 Limitele rezonabile de timp	9
1.6 Normele și jurisprudența internă	
2. Riscul de dezordini publice în legislația internă	10
2.1 Preliminar	10
2.2 Confirmarea normativă a riscului dezordinilor publice	10
2.3 Premisele modificărilor legislative	11
3. Condiții de fond la aplicarea riscului de dezordini publice	12
3.1 Legalitatea detenției	12
3.2 Bănuiala rezonabilă	12
3.3 Temeiurile de aplicare a arestării	13
3.4 Riscul de afectare efectivă	14
3.5 Reacția societății	15
3.6 Gravitatea infracțiunii	15
3.7 Legătura dintre infracțiune și persoana urmărită	16
3.8 Gravitatea infracțiunii raportată la atitudinea și conduita acuzatului	16
3.9 Anticiparea pedepsei	16
4. Ordinea publică și securitatea publică în legislația și jurisprudența națională (noțiuni)	17
4.1 Necesitatea explicării noțiunii	17
4.2 Legislația internă	17
4.3 Interpretarea instanțelor	18
4.4 Delimitarea termenilor „securitate publică” și „ordine publică” de termenul „buna desfășurare a urmăririi penale”	19
4.5 Noțiunea de securitate publică	19
4.6 Noțiunea de ordine publică	20

5. Aspecte de procedură la aplicarea riscului dezordinilor publice	22
5.1 Obligația procurorului de a aduce motive justificative	22
5.2 Obligația pozitivă a instanței	23
5.3 Ședința publică/închisă	23
5.4 Accesul la materialele dosarului	24
5.5 Evaluarea opiniei victimelor	25
5.6 Termenul de aplicare	25
5.7 Prelungirea termenului	27
5.8 Probatoriul în cadrul examinării riscului dezordinilor publice	28
6. Condițiile de aplicare a arestării	30
6.1 Preliminar	30
6.2 Recunoașterea în dreptul intern	30
6.3 Obligația de a constata necesitatea	30
6.4 Excluderea analizei în mod abstract	30
6.5 Circumstanțe excepționale	31
6.6 Excluderea arbitrarului	31
6.7 Individualizarea măsurii preventive aplicate	32
6.8 Necesitatea, proporționalitatea și subsidiaritatea	33
6.9 Criterii suplimentare la aplicarea arestării preventive	34
6.10 Alternative la detenție	34
6.11 Motivarea hotărârii judecătorești	36
7. Aplicarea riscului dezordinilor publice în afara procesului penal	40
7.1 Preliminar	40
7.2. Constatarea privării de libertate	40
7.3 Justificarea detenției	41
7.4 Justificarea scopului	42
7.5 Principiul subsidiarității	42
7.6 Momentul stabilirii riscului	43
7.7 Eliberarea imediată	43
7.8 Garantarea executării unei obligații prevăzută de lege	43
Anexă	45
Surse utilizate	46

Abrevieri

- CEDO** – Convenția Europeană a Drepturilor Omului
- CtEDO** – Curtea Europeană a Drepturilor Omului
- CP** – Codul penal
- CPP** – Codul de procedură penală
- HCC** – Hotărârea Curții Constituționale
- DCC** – Decizia Curții Constituționale
- Hot. Plen. CSJ** – Hotărârea explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție
- par.** – paragraf
- pnc.** – punct
- Legea nr. 100/2016** – Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003, nr. 100 din 26.05.2016, Monitorul Oficial nr. 232-244/490 din 29.07.2016
- Legea nr. 618/1995** – Legea securității statului nr. 618 din 31.10.1995

Introducere

Prezentul ghid are ca scop informarea practicienilor din domeniul dreptului cu anumite aspecte ce vizează aplicarea detenției pe motivul existenței riscului dezordinilor publice sau/și cu scopul protecției persoanei acuzate.

În practica judiciară, aplicarea riscului a devenit posibilă ulterior modificărilor Codului de procedură penală din 2016¹. Cu toate că normele procesuale permit utilizarea acestui temei, se indică în mod expres asupra caracterului excepțional al temeiului. Prin urmare, pentru profesioniștii din domeniu informațiile din ghid pot fi utile. Pe de altă parte, elaborarea ghidului a devenit necesară îndeosebi după constatările experților Consiliului Europei în cadrul cercetărilor efectuate în Republica Moldova². În cadrul cercetării s-a recomandat o atenție specială și revizuirii practicii în ceea ce privește temeiul, în mod normal și excepțional, de provocare a dezordinilor publice și protecția deținutului pentru aplicarea arestării preventive.

Pentru crearea unui instrument de lucru util, s-a încercat a analiza care sunt condițiile de fond și de formă la aplicarea arestării pe acest temei. În acest scop, au fost analizate și rezumate anumite soluții pronunțate de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului și de către instanțele naționale.

Ghidul este destinat atât procurorilor, avocaților și judecătorilor, cât și oricăror persoane interesate de justiția penală.

¹ Legea nr. 100/2016 – Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003, nr. 100 din 26.05.2016, Monitorul Oficial nr. 232-244/490 din 29.07.2016.

² Raport asupra cercetării privind aplicarea arestării preventive în Republica Moldova. Erik Svanidze ș.a. Chișinău, 2020, pag. 20.

1. Reguli generale aplicabile riscului de dezordini publice

1.1 Preliminar

Standardele generale determinate de art. 5 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului determină „reguli de joc” în sistemul național care urmează a fi respectate. Curtea insistă în mod repetat, în jurisprudența sa, în favoarea unei interpretări autonome a noțiunii de privațiune de libertate.

Principiile care reies din jurisprudența Curții Europene se rezumă în:

- regula conform căreia excepțiile, lista cărora este una exhaustivă, sunt interpretate în mod restrictiv și nu pot fi justificate de alte dispoziții;
- regularitatea privării de libertate, în care accentul este pus, în mod repetat, atât pe procedură, cât și pe fond și care implică o respectare strictă a statului de drept;
- importanța promptitudinii sau a celerității controlului judiciar, în virtutea articolului 5, §§3 și 4³.

O studiere sistematică a Convenției denotă că simplele restricții la libertatea de circulație nu sunt acoperite de articolul 5, dar rezultă din articolul 2 §1 din Protocolul nr. 4. Totodată, distincția dintre restricțiile la libertatea de circulație și privațiunea de libertate nu este decât o diferență de nivel sau de intensitate, nu de natură sau de esență. Pentru a determina dacă un individ se consideră „privat de libertatea sa”, în sensul articolului 5, trebuie să se pornească de la situația sa concretă și de luat în calcul un ansamblu de criterii precum genul, durata, efectele, modalitățile de executare a măsurii considerate⁴.

Curtea reiterează în mod constant că arestul la domiciliu este echivalat, având în vedere nivelul de severitate, privațiunii de libertate, în sensul articolului 5 din Convenție⁵.

³ CtEDO, *Buzadji c. Moldovei*, par. 84.

⁴ *Ibidem*, par. 103.

⁵ *Ninescu c. Republicii Moldova*, par. 53.

1.2 Prezumția libertății

În contextul art. 5 din CEDO, prezumția este mereu în favoarea eliberării. Persoana acuzată de săvârșirea unei infracțiuni trebuie lăsată întotdeauna în libertate până la judecarea cauzei, cu excepția cazului în care autoritățile dovedesc faptul că există motive „pertinente și suficiente” pentru a justifica prelungirea detenției⁶.

1.3 Echitatea procedurilor de aplicare a arestării

Procedurile penale prejudiciare trebuie să respecte, în cea mai mare măsură posibilă, luând în considerație circumstanțele unei urmăriri penale în desfășurare, cerințele de bază ale unui proces echitabil. Procedurile trebuie să fie contradictorii și trebuie să asigure egalitatea armelor între procuror și persoana deținută⁷.

1.4 Prezumția de nevinovăție

Până la condamnarea sa, persoana învinuită trebuie să beneficieze de prezumția nevinovăției. Autoritățile judiciare trebuie să examineze, cu respectarea principiului prezumției nevinovăției, toate circumstanțele în favoarea sau împotriva existenței cerințelor de interes public sau care ar justifica o derogare de la regula prevăzută de articolul 5 din Convenție și trebuie să decidă în hotărârile lor chestiunea cu privire la cererile de eliberare din detenție⁸.

Motivele invocate în favoarea sau împotriva eliberării nu trebuie să fie „generale și abstracte”⁹.

Curtea Europeană reamintește în mod constant că prezumția de nevinovăție și dreptul la tăcere sunt drepturi garantate de articolul 6 al Convenției¹⁰ și în mod firesc sunt aplicabile în cadrul arestărilor preventive. Orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni are dreptul de a păstra tăcerea și de a nu se autoincrimina. Chiar dacă Convenția Europeană nu menționează în mod explicit dreptul la tăcere și dreptul persoanei de a nu se autoincrimina, acestea constituie norme internaționale general recunoscute. Protejând persoana împotriva unei constrângeri abuzive din partea autorităților, aceste imunități contribuie la evitarea erorilor judiciare și la garantarea rezultatului urmărit de articolul 6 din Convenție¹¹.

⁶ CtEDO, *Smirnova c. Rusiei*, par. 58; *Khodorkovskiy c. Rusiei*, par. 182.

⁷ CtEDO, *Becciev c. Moldovei*, par. 53.

⁸ CtEDO, *Buzadji c. Moldovei*, par. 89 și 91.

⁹ CtEDO, *Smirnova c. Rusiei*, par. 63.

¹⁰ CtEDO, *Țurcan și Țurcan c. Moldovei*, par. 51.

¹¹ CtEDO, *Jalloh c. Germaniei* [MC], par. 100-102.

Refuzul instanțelor naționale de a dispune punerea în libertate a reclamantului din cauza atitudinii sale din timpul urmăririi de a nu recunoaște anumite fapte a fost accentuat în mod deosebit de către Curtea Europeană¹².

În același sens, Curtea Constituțională menționează că, atunci când aplică o măsură preventivă, judecătorul nu trebuie să pună în discuție problema vinovăției persoanei învinuite că a comis o infracțiune. În baza principiului prezumției de nevinovăție, sarcina probei îi revine acuzării, iar situațiile îndoielnice sunt interpretate în favoarea celui acuzat (*in dubio pro reo*)¹³.

1.5 Limitele rezonabile de timp

Detenția preventivă a acuzaților nu poate fi menținută în afara unor limite rezonabile, iar dispoziția analizată are ca obiect esențial impunerea punerii în libertate provizorie, din moment ce menținerea în detenție încetează să mai fie rezonabilă¹⁴.

¹² CtEDO, *Tiron c. României*, par. 43-46.

¹³ HCC nr. 27/2018, par. 80, 81.

¹⁴ CtEDO, *Buzadji c. Moldovei*, par. 89.

2. Riscul de dezordini publice în legislația internă

2.1 Preliminar

Normele interne au preluat standardele în materia aplicării detenției preventive stabilite de către Convenție și Curtea Europeană, care urmează a fi aplicate în fiecare caz de examinare a demersului privind aplicarea arestării: legalitatea detenției; existența unei bănuieli rezonabile; prezența unui risc; proporționalitatea, rezonabilitatea și necesitatea aplicării detenției și, nu mai puțin important, posibilitatea aplicării măsurilor alternative detenției. La fel, și Curtea Constituțională reiterează în mod constant aceste standarde în jurisprudența sa¹⁵.

În materia arestării, în 2013 a fost adoptată Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestul la domiciliu”¹⁶ în care au fost abordate cele mai importante standarde de calitate în domeniul aplicării arestării preventive și arestului la domiciliu.

2.2 Confirmarea normativă a riscului dezordinilor publice

Riscul că punerea în libertate a persoanei va cauza dezordine publică a fost prevăzut inițial în Hotărârea Plenului CSJ nr. 1 din 2013, menționată *supra*¹⁷. Chiar dacă Plenul a indicat unele aspecte importante care urmau să fie luate în considerație de către instanțe, recomandările date nu puteau fi aplicate, odată ce normele naționale nu conțineau riscul respectiv.

Riscul dat a fost inclus în normele Codului de procedură penală prin Legea nr. 100 din 2016¹⁸. Ulterior, riscul a fost menționat și în jurisprudența Curții Constituționale¹⁹.

¹⁵ De ex. HCC nr. 3/2016 și ulterioarele.

¹⁶ Hot. Plen. CSJ nr. 1/2013 pnc. 11.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Legea nr. 100 /2016.

¹⁹ A se vedea: HCC nr. 3 /2016 par. 73, 93, 94; DCC nr. 55 /2021, par. 49.

2.3 Premisele modificărilor legislative

În 2014 Ministerul Justiției a realizat un studiu privind compatibilitatea legislației naționale cu prevederile art. 5 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului. În particular, studiul menționează că detenția sub motivul prezentării riscului sporit pentru ordinea publică poate fi considerată relevantă și suficientă, potrivit cerințelor Curții Europene, numai dacă se bazează pe fapte în stare să demonstreze că eliberarea învinutului, de fapt, ar duce la tulburarea ordinii publice²⁰. În final, Ministrul Justiției a propus un criteriu suplimentar de arest preventiv, cum este „riscul tulburării ordinii publice”. La fel, s-a considerat că, deși riscul poate fi inclus în legislația națională, acesta este, totodată, unul adițional principiilor indicate de Articolul 176 CPP și unul excepțional, prevăzut în art. 185 CPP.

²⁰ Studiu de compatibilitate http://www.justice.gov.md/public/files/file/studii/studii_srsj/Studiu_de_compatibilitate_cu_prevederile_art_5_din_CEDO-MJ-2014.pdf

3. Condiții de fond la aplicarea riscului de dezordini publice

3.1 Legalitatea detenției

Cerința „legalității” trebuie să presupună că atât circumstanțele pe care se bazează acuzațiile aduse, cât și condițiile pentru aplicarea privării de libertate sunt, pe măsura posibilității, prevăzute de lege într-un mod clar.

3.2 Bănuiala rezonabilă

Există în mai multe hotărâri ale Curții Europene în privința Republicii Moldova, un spectru de probleme în materia constatării bănuielii rezonabile. Acestea vizează o legislație cu probleme de calitate, sau de practică vicioasă, sau se referă la anumite cazuri concrete în care judecătorul a manifestat fie neglijență, fie aplicarea incorectă a legii²¹.

Curtea reiterează în mod constant că ceea ce poate fi considerat „rezonabil” va depinde de toate circumstanțele unei anumite cauze²², deoarece nu se poate expres de prevăzut care materiale trebuie prezentate de fiecare dată la etapele ulterioare ale arestării²³. Pe de altă parte, este impusă cerința ca legislația penală să fie cât se poate de clară, iar atunci când apar probleme – autoritățile ar trebui să intervină. Detenția, atunci când o normă penală este interpretată diferit de către instanțe, nu numai că afectează art. 5 din Convenție, dar și contravine principiului inadmisibilității interpretării extensive a legii penale, protejat de art. 7 din Convenție, fapt care a fost constatat în cauza *Litschauer c. Moldovei*.²⁴

Curtea a stabilit anumite reguli care sunt, în mod firesc, aplicabile și în cazul identificării riscului de dezordini publice:

- ceea ce poate fi considerat „rezonabil” depinde de toate circumstanțele cauzei²⁵.

²¹ CtEDO, *Stepuleac c. Moldovei*, par. 75-81; *Muşuc c. Moldovei*, par. 31.

²² CtEDO, *Ignatenco c. Moldovei*, par. 59, 60.

²³ CtEDO, *Buzadji c. Moldovei*, par. 92-94.

²⁴ CtEDO, *Litschauer c. Moldovei*, par. 29-36.

²⁵ CtEDO, *Fox, Campbell și Hartley c. Regatului Unit*, par. 32.

- faptele care dau naștere suspiciunii nu trebuie să fie suficiente pentru a justifica o condamnare, și nici chiar pentru înaintarea învinuirii²⁶;
- bănuiala comiterii faptei să persiste pe toată perioada arestării²⁷;
- pentru ca o bănuială să fie rezonabilă, trebuie ca ea să se întemeieze pe existența unor fapte sau informații de natură a convinge pe un observator obiectiv că persoana ar fi putut comite infracțiunea, altfel privarea de libertate ar fi arbitrară²⁸.
- suspiciunea să nu se refere la o infracțiune în general, ci la o infracțiune concret determinată²⁹;
- credibilitatea motivelor arestării se apreciază în raport cu ansamblul circumstanțelor din fiecare speță în particular³⁰;
- la momentul aplicării arestării nu se stabilește culpabilitatea persoanei, acesta fiind obiectivul final al procesului penal³¹.

Curtea, la fel, a estimat că, chiar și după o perioadă de timp relativ scurtă, de câteva zile, existența unei bănuieli rezonabile că persoana a comis o infracțiune nu poate, de una singură, să mai legitimeze arestarea preventivă, care urmează să fie motivată prin alte argumente suplimentare.³²

Legislatorul național a explicat noțiunea de bănuială rezonabilă, incluzând definiția în art. 6 din CPP³³.

3.3 Temeiurile de aplicare a arestării

La aplicarea arestării este necesar de a constata în mod firesc temeiul juridic care ar permite privarea de libertate. Curtea subliniază în mod constant că exigența unui temei juridic continuu pentru fiecare privare de libertate se extinde pe toată perioada detenției. Această exigență impusă de articolul 5 §1 din Convenție are ca scop să se garanteze că nimeni nu este privat de libertate în mod arbitrar. Astfel, în principiu, baza legală a oricărei arestări trebuie să existe din momentul în care măsura este luată și aceasta trebuie să acopere întreaga perioadă a detenției³⁴.

În jurisprudența sa, Curtea a expus patru motive fundamentale acceptabile pentru arestarea preventivă a unui acuzat suspectat că a comis o infracțiune: pericolul

²⁶ CtEDO, *Brogan ș.a. c. Regatului Unit*, par. 53.

²⁷ CtEDO, *Stogmuller c. Austriei*, par. 15.

²⁸ CtEDO, *Mușuc v. Moldova*, par. 31.

²⁹ CtEDO, *Guzzardi c. Italiei*, par. 102.

³⁰ CtEDO, *Campbell și Hartley c. Regatului Unit*, par. 33-34.

³¹ *Ibidem*.

³² CtEDO, *Țurcan și Țurcan c. Moldovei*, par. 54; *Buzadji c. Moldovei*, par. 95.

³³ Prin Legea nr. 100/2016, care a adus anumite modificări în Codul de procedură penală.

³⁴ CtEDO, *Konolos c. României*, par. 106.

ca inculpatul să fugă³⁵, riscul ca inculpatul, odată pus în libertate, să împiedice administrarea justiției³⁶, să comită noi infracțiuni³⁷ sau să tulbure ordinea publică³⁸

Riscul că eliberarea învinuitului/inculpatului ar putea cauza dezordine publică se înscrie în aspectul doi al par. 1 lit. c) din art. 5 al Convenției Europene – necesitatea rezonabilă de a împiedica comiterea unei infracțiuni.

CSJ, în Hot. Plen. nr. 1/2013, la fel, a dat anumite recomandări detaliate judecătorilor cu referire la jurisprudența Curții Europene în raport cu fiecare risc care justifică o detenție. Au fost stabilite standarde după care urmează să se conducă actorii justiției în gestionarea unor astfel de cazuri. Referitor la riscul de dezordine publice, în Hot. Plen. nr. 1 se aduc anumite exemple din jurisprudența CtEDO. CSJ, cu referire la jurisprudența CtEDO, accentuează că temeiul existenței riscului dezordinilor publice trebuie să fie unul iminent și poate fi invocat doar în situații excepționale, doar pentru o anumită perioadă de timp³⁹ și doar dacă au fost prezentate probe care să dovedească că eliberarea persoanei va perturba ordinea publică⁴⁰.

3.4 Riscul de afectare efectivă

Art. 185 alin. (2) pnc. 4) indică asupra necesității existenței probelor suficiente privind faptul că învinuitul, inculpatul, aflându-se în libertate, prezintă un risc iminent pentru securitatea și ordinea publică. Aceasta condiționează aplicarea temeiului în condițiile în care o dezordine publică este gata să se producă imediat și nu se poate de evitat situația, decât arestând persoana. Așadar, pentru aplicarea arestării pe acest temei trebuie să existe riscul de afectare efectivă a ordinii publice. Curtea Europeană a acceptat faptul că, din cauza gravității lor speciale și a reacției publice la acestea, anumite infracțiuni pot da naștere la o tulburare socială, capabilă să justifice arestarea preventivă, cel puțin pentru o perioadă. Prin urmare, în circumstanțe excepționale, acest factor poate fi luat în considerare în sensul convenției, în orice caz – în măsura în care legislația internă recunoaște noțiunea de perturbare a ordinii publice cauzată de o infracțiune, după cum s-a menționat mai sus. Cu toate acestea, motivul poate fi considerat relevant și suficient numai cu condiția să se bazeze pe fapte capabile să demonstreze că eliberarea acuzatului ar perturba în mod real (efectiv) ordinea publică⁴¹.

³⁵ CtEDO, *Stögmüller c. Austriei*, par. 15.

³⁶ CtEDO, *Wemhoff c. Germaniei*, par. 14.

³⁷ CtEDO, *Matzenetter c. Austriei*, par. 9.

³⁸ CtEDO, *Letellier c. Franței*, par. 51.

³⁹ CtEDO, *Tiron c. României*, par. 41-42.

⁴⁰ Hot. Plen. CSJ nr. 1/2013 pnc. 11.

⁴¹ CtEDO, *Letellier c. Franței*, par. 49-51.

3.5 Reacția societății

Desigur că reacția societății privind o infracțiune într-o comunitate, îndeosebi cu populație minoră, ar putea influența asupra constatării acestui risc, importanți în acest sens sunt un șir de factori, cum ar fi: persoana făptuitorului, istoricul comportamentului acestuia în comunitatea respectivă, familia, munca ș.a.m.d.

Totuși o eventuală aplicare a acestui risc nu poate depinde doar de opiniile unor membri din comunitate. În Hotărârea nr. 1/2013, Plenul CSJ a menționat: simplul fapt că o mică parte a societății insistă asupra arestării nu trebuie să ducă automat la arestarea persoanei.⁴²

3.6 Gravitatea infracțiunii

Riscul că punerea în libertate a persoanei va cauza dezordine publică nu ar trebui să depindă doar de natura infracțiunii de care este acuzată persoana. Prin urmare, în fiecare caz concret, procurorul urmează să prezinte probe cu privire la riscul dezordinilor publice, natura, amploarea și durata acestora. Judecătorul trebuie să ia în calcul amploarea dezordinilor și obligația autorităților de a asigura ordinea publică⁴³.

Exemplu

În cauza Letellier c. Franței, Guvernul era de opinia că tulburarea ordinii publice este generată de infracțiunea în sine și de circumstanțele în care a fost comisă⁴⁴. În opinia Guvernului, reprezentând un atac ireparabil asupra persoanei unei ființe umane, orice crimă tulbură foarte mult ordinea publică a unei societăți preocupate de garantarea drepturilor omului, în care respectarea vieții omului reprezintă o valoare esențială, așa cum arată articolul 2 (art. 2) al Convenției. Tulburarea rezultată este și mai profundă și mai durabilă în cazul crimelor premeditate și organizate. Au existat indicații grave și coroborate care sugerează că doamna Letellier a conceput schema uciderii soțului și a instruit terții ca să o efectueze în schimbul plății.

Curtea a admis că, din cauza gravității deosebite și a reacției publice față de acestea, anumite infracțiuni pot da naștere unei tulburări sociale de natură să justifice arestarea preventivă, cel puțin pentru o perioadă. În circumstanțe excepționale, acest factor poate fi, prin urmare, luat în considerare în sensul Convenției, în orice caz în măsura în care legislația internă recunoaște – ca la articolul 144 din Codul de procedură penală francez – noțiunea de perturbare a ordinii publice cauzată de un delict.

Cu toate acestea, acest motiv poate fi considerat relevant și suficient numai cu condiția să se bazeze pe fapte capabile să demonstreze că eliberarea acuzatului ar perturba, de fapt, ordinea publică. În plus, detenția va continua să fie legitimă numai dacă ordinea publică rămâne efectiv amenințată.

⁴² *Ibidem.*

⁴³ *Ibidem.*

⁴⁴ În speță persoana era acuzată de comiterea unui omor.

În acest caz, aceste condiții nu au fost îndeplinite. Secțiunile de acuzare au evaluat necesitatea continuării privării de libertate dintr-un punct de vedere pur abstract, luând în considerare doar gravitatea infracțiunii⁴⁵.

Pe de altă parte, Curtea a adus în unele hotărâri exemple de crime care ar putea provoca dezordine. În acest aspect, Curtea menționează că protecția ordinii publice este deosebit de relevantă pentru procesul persoanelor trimise în judecată pentru crime grave în domeniul drepturilor fundamentale, cum ar fi crime de război împotriva populației civile⁴⁶. La fel, cercetarea unor infracțiuni de terorism ridică, fără îndoială, probleme speciale autorităților⁴⁷.

3.7 Legătura dintre infracțiune și persoana urmărită

Pe lângă cerințe de ordin general, la fel, trebuie să existe o legătură între infracțiune și persoana urmărită⁴⁸, presupunându-se că ea este implicată în săvârșirea acestei fapte⁴⁹. Dacă fapta nu este incriminată în legislația națională la momentul săvârșirii ei, arestarea va fi nelegală.

3.8 Gravitatea infracțiunii raportată la atitudinea și conduita acuzatului

Conduita acuzatului are o importanță deosebită la aprecierea riscului dezordinilor publice. Și în acest caz este necesar de stabilit circumstanțele reale în care o eventuală conduită a acuzatului ar putea prejudicia ordinea publică. Prin urmare, pericolul unei astfel de tulburări, ca urmare a eliberării acuzatului, nu poate decurge numai din gravitatea unei infracțiuni sau din acuzațiile pendinte împotriva persoanei în cauză. Pentru a stabili dacă există un astfel de pericol, instanțele trebuie să țină seama de alți factori, cum ar fi posibila atitudine și conduită a acuzatului odată eliberat⁵⁰.

3.9 Anticiparea pedepsei

Curtea Europeană a arătat că detenția va continua să fie legitimă numai dacă ordinea publică rămâne amenințată; continuarea acesteia nu poate fi utilizată pentru a anticipa o pedeapsă privativă de libertate⁵¹.

⁴⁵ CtEDO, *Letellier c. Franței*, par. 49-51.

⁴⁶ CtEDO, *Milanković și Bošnjak c. Croației*, par. 154.

⁴⁷ CtEDO, *Brogan c. Regatului Unit*, par. 61.

⁴⁸ CtEDO, *Wloch c. Poloniei*, par. 109.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ CtEDO, *Letellier c. Franței*, par. 49.

⁵¹ CtEDO, *I.A. c. Franței*, par. 104.

4. Ordinea publică și securitatea publică în legislația și jurisprudența națională (noțiuni)

4.1 Necesitatea explicării noțiunii

Curtea Europeană indică în mod constant asupra necesității de a clarifica noțiunea de prejudiciere a ordinii publice. În *Letellier c. Franței*, Curtea a admis că, din cauza gravității deosebite și a reacției publice, anumite infracțiuni pot da naștere unei tulburări sociale de natură să justifice arestarea preventivă, cel puțin pentru o perioadă. Prin urmare, în circumstanțe excepționale, acest factor poate fi luat în considerare în sensul Convenției, în orice caz – în măsura în care dreptul intern recunoaște noțiunea de tulburare a ordinii publice⁵².

Pe de altă parte, de exemplu, în *Peša c. Croației*⁵³, Curtea a notat în primul rând că dreptul croat nu recunoaște noțiunea de prejudiciu ordinii publice cauzat de o infracțiune ca motiv de detenție. În plus, instanțele naționale nu au explicat de ce era necesară continuarea detenției reclamantului pentru a preveni tulburarea publică și nu au examinat dacă reclamantul prezenta un pericol pentru siguranța publică. Prin urmare, argumentele Guvernului referitoare la protecția ordinii publice nu pot fi considerate suficiente pentru a dispune sau a prelungi detenția reclamantului. Într-o hotărâre ulterioară în același aspect, Curtea a observat că, deși considerații precum prevenirea tulburărilor sociale și protecția ordinii publice nu au fost menționate în mod expres în dreptul intern relevant după hotărârea *Peša c. Croației*, ele sunt considerate în general drept motive fundamentale pentru ordonarea și prelungirea arestării preventive în temeiul articolului 102 §1 (4) din Codul de procedură penală⁵⁴.

4.2 Legislația internă

Legislatorul a avut o obligație pozitivă de a prevedea riscul dat în normele naționale, odată ce s-a considerat rațional de a permite instanțelor aplicarea arestării pe acest temei. La fel, este ca sarcină și a definitiva noțiunea de tulburare a ordinii publice și securității publice, odată ce a fost recunoscut temeiul în normele interne.

⁵² CtEDO, *Letellier c. Franței*, par. 51.

⁵³ CtEDO, *Peša c. Croației*, par. 103.

⁵⁴ CtEDO, *Milanković și Bošnjak c. Croației*, par. 154.

Potrivit Codului de procedură penală, pot fi identificate trei norme cu referință la dezordine publică, însă, care nu au aceeași semnificație.

Articolul 175 alin. (1), dând o definiție sumară măsurilor preventive, indică faptul că acestea au ca scop de împiedicare a bănuیتului, învinuitului, inculpatului de a întreprinde anumite acțiuni negative asupra securității și ordinii publice. Prin urmare, aceasta se referă la acțiunile acuzatului asupra ordinii publice și nu poate fi aplicat în situațiile examinate în prezentul ghid.

Pe de altă parte, art. 176 alin. (1) CPP menționează că punerea în libertate a învinuitului sau inculpatului va cauza dezordine publică.

Art. 185 alin. (2) pnc. 4) CPP menționează despre condițiile suplimentare care urmează a fi luate în considerație la aplicarea arestării preventive, printre care și faptul că învinuitul, inculpatul, aflându-se în libertate, prezintă un risc iminent pentru securitatea și ordinea publică.

Totuși o definiție expresă, în Codul de procedură penală sau în Codul penal, a noțiunilor de securitate publică și ordine publică nu există.

4.3 Interpretarea instanțelor

Curtea Europeană a menționat în jurisprudența sa că, oricât de clar ar fi redactată o dispoziție legală, în orice sistem de drept, inclusiv în dreptul penal, există un element inevitabil de interpretare juridică. Va fi întotdeauna nevoie de elucidarea punctelor îndoielnice și de adaptare la circumstanțele în schimbare. Deși certitudinea este foarte de dorit, ea poate aduce în sine o rigiditate excesivă, iar legea trebuie să fie capabilă să țină pasul cu circumstanțele în schimbare. În consecință, multe legi sunt formulate inevitabil în termeni care, într-o măsură mai mare sau mai mică, sunt vagi și ale căror interpretare și aplicare sunt chestiuni de practică. Rolul adjudecării, care îi revine instanțelor, este tocmai acela de a risipi îndoielile de interpretare care rămân⁵⁵.

Articolul 7 din Convenție nu poate fi interpretat ca interzicând clarificarea treptată a regulilor răspunderii penale prin interpretare judiciară de la caz la caz, „cu condiția ca evoluția rezultată să fie în concordanță cu esența infracțiunii și să poată fi prevăzută în mod rezonabil⁵⁶.

Așadar, este necesară o interpretare cel puțin judiciară a noțiunilor de securitate și ordine publică, odată ce legislația a omis să le definească. În consecință, instanțele vor avea sarcina să clarifice, la aplicarea acestui temei, pe lângă aspectele generale, și altele două obligatorii:

⁵⁵ CtEDO, *Cantoni c. Franței*, par. 32.

⁵⁶ CtEDO, *Kessler și Krenz c. Germaniei* [MC], par. 50.

În primul rând, dacă situația menționată de către procuror în demersul său este acoperită de noțiunea securitate sau ordine publică.

În al doilea rând, dacă în situația concretă este prezent riscul de afectare fie a securității publice, fie a ordinii publice.

4.4 Delimitarea termenilor „securitate publică” și „ordine publică” de termenul „buna desfășurare a urmăririi penale”

În *Calmanovici c. României*, Curtea Europeană a analizat și noțiunile de „împiedicare a bunei desfășurări a urmăririi penale” și „pericol pentru ordinea publică”.

În speță a fost constatată ca o violare a art. 5 din Convenție detenția în diferite perioade. În ceea ce privește perioada 2-31 august 2002, s-a constatat încălcarea art. 5 §1 din Convenție, având în vedere că procurorul și, în timpul judecării recursurilor, instanțele interne nu au îndeplinit obligația prevăzută în dreptul intern – de a preciza, în cazul luării măsurii arestării preventive, motivele pentru care lăsarea în libertate a reclamantului ar fi constituit un pericol pentru ordinea publică.

Curtea a observat că, chiar și în absența unei jurisprudențe naționale, care să fie în mod constant coerentă în materie, instanțele interne au definit de-a lungul timpului criterii și elemente care trebuie avute în vedere în analiza existenței „pericolului pentru ordinea publică”, printre care:

- reacția publică declanșată din cauza faptelor comise;
- starea de nesiguranță ce ar putea fi generată prin lăsarea sau punerea în libertate a acuzatului;
- profilul personal al acestuia.

Potrivit Curții, hotărârile instanțelor interne care l-au menținut pe reclamant în stare de detenție în perioada în discuție nu au oferit motive concrete pentru a susține acest argument al „pericolului pentru ordinea publică” și pentru a justifica, pe baza art. 148 lit. h) din CPP, necesitatea de a menține reclamantul în detenție. Or, Curtea a observat că noțiunea de „împiedicare a bunei desfășurări a urmăririi penale” este diferită de cea de „pericol pentru ordinea publică”, deoarece ea este enunțată la art. 148 lit. d) din CPP, și nu la art. 148 lit. h) din CPP, care a constituit temeiul legal al menținerii părții interesate în arest preventiv.

4.5 Noțiunea de securitate publică

În cauza *Liivik c. Estoniei*, Curtea Europeană a observat că reclamantul fusese condamnat pentru crearea unei situații în care a fost periclitată păstrarea activelor statului, iar acest fapt a fost considerat un prejudiciu semnificativ, chiar dacă riscurile

nu s-au materializat. În ceea ce privește pretinsa cauzare a unui prejudiciu moral semnificativ intereselor statului, Curtea a considerat că această apreciere a fost făcută de către instanțe retroactiv pe baza hotărârii lor discreționare și nu a fost susceptibilă de probă. Într-adevăr, încercarea reclamantului de a aduce probe care să arate că reputația statului nu a fost lezată a fost respinsă de către instanțe. Se pare că faptul unei presupuse încălcări a legii de către reclamant a servit în sine drept o prezumție irefragabilă că acesta a cauzat un prejudiciu moral intereselor statului. O interpretare atât de largă ar putea, în principiu, să transforme orice încălcare a legii într-o infracțiune. În plus, orice astfel de prejudiciu ar trebui calificat drept „semnificativ”⁵⁷.

La fel, și Curtea Constituțională, examinând o sesizare privind art. 328 din Codul penal, a concluzionat că utilizarea în art. 328 alin. (1) a noțiunii „*intereselor publice*”, care constituie o noțiune generică ce nu poate fi definită, încalcă articolele 1 alin. (3) și 22 din Constituție⁵⁸.

Opiniile în doctrină se îndreaptă spre a recunoaște securitatea publică ca o valoare de interes general ce privește colectivitatea în ansamblul ei, de natură să producă efecte colective, apără interesele unui număr neconcretizat de persoane. Nu este neapărat ca numărul acestor persoane să fie foarte mare etc.

În legislație se dă o definiție a securității statului prin care se înțelege protecția suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării, a regimului ei constituțional, a potențialelor economic, tehnico-științific și defensiv, a drepturilor și libertăților legitime ale persoanei împotriva activității informative și subversive a serviciilor speciale și organizațiilor străine, împotriva atentatelor criminale ale unor grupuri sau indivizi aparte⁵⁹.

4.6 Noțiunea de ordine publică

În ceea ce privește noțiunea de ordine publică, CSJ a adus anumite clarificări într-o hotărâre explicativă. Potrivit CSJ, ordine publică înseamnă o totalitate de relații sociale ce asigură o ambianță liniștită de conviețuire în societate, de inviolabilitate a persoanei și a integrității patrimoniului, precum și activitatea normală a instituțiilor de stat și publice⁶⁰.

În Hot. Plen. se menționează și despre noțiunea de „încălcare grosolană” a ordinii publice. Chiar dacă Curtea Constituțională a declarat neconstituțional cuvântul

⁵⁷ CtEDO, *Liivik c. Estoniei*, par. 100.

⁵⁸ HCC nr. 22 /2017, par. 91.

⁵⁹ Legea nr. 618.

⁶⁰ Hot. Plen. CSJ nr.1/2007, pnc. 3.

„grosolan” și textul „cinism sau” din articolul 287⁶¹, interesează, în cazul dat, doar aspect terminologic. Potrivit CSJ, încălcarea grosolană a ordinii publice, ce exprimă o vădită lipsă de respect, se consideră săvârșirea unor acțiuni intenționate care atentează la regulile sociale și morale de conviețuire, care sunt încălcate într-un mod grosolan și demonstrativ de către violatorul ordinii publice prin necuviință, neobrăzare, comportare batjocoritoare cu cetățenii, prin înjosire a onoarei și demnității persoanei, încălcare îndelungată și insistentă a ordinii publice, zădărniciere a activităților de masă, suspendare temporară a activității normale a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor, transportului obștesc etc. Prin „acțiuni care încalcă grosolan ordinea publică” se înțelege fapta săvârșită în public, îndreptată împotriva ordinii publice, care se concretizează în acostarea jignitoare a persoanelor, în alte acțiuni similare ce încalcă normele etice, tulbură ordinea publică și liniștea persoanelor. La fel, amenințarea presupune orice act prin care se realizează o constrângere morală, de natură să însufle temere cu privire la aplicarea violenței fizice, urmată de provocarea unor leziuni de gravitate diferită, inclusiv până la cauzarea morții⁶²...

⁶¹ Reamintim că, prin HCC nr. 25 /2021, au fost declarate neconstituționale cuvântul „grosolan” și textul „cinism sau” din articolul 287 CP.

⁶² Hot. Plen. CSJ nr. 4/2006.

5. Aspecte de procedură la aplicarea riscului dezordinilor publice

5.1 Obligația procurorului de a aduce motive justificative

Normele interne stabilesc obligația procurorului care conduce sau efectuează urmărirea penală de a indica în ordonanța de aplicare a măsurii preventive fapta care face obiectul bănuirii, învinuirii, prevederile legale în care aceasta se încadrează și pedeapsa prevăzută de lege pentru fapta săvârșită, necesitatea aplicării măsurii preventive potrivit condițiilor și criteriilor stabilite la art. 176 CPP, precum și faptul dacă bănuitului, învinuitului, inculpatului i s-au explicat consecințele încălcării măsurii preventive⁶³. Evident, numai aceste elemente ale ordonanței în cazul aplicării arestării sunt insuficiente. Așadar, procurorul are obligația de a enunța motivele pentru care consideră că arestarea este necesară pe temeiul pericolului pentru ordinea publică.

Exemplul 1

În Pantea c. României, Curtea a notat că Guvernul nu a contestat faptul că arestarea preventivă a reclamantului a fost dispusă cu nerespectarea dispozițiilor dreptului intern în materie, pe de o parte, pentru că nu au existat motive temeinice care să justifice emiterea mandatului de arestare și, pe de altă parte, pentru că procurorul a omis să menționeze, astfel cum prevedeau dispozițiile articolului 146 din Codul de procedură penală, motivele care justifică aprecierea că lăsarea în libertate a reclamantului pune în pericol ordinea publică. În aceste circumstanțe, Curtea a apreciat că, în cauză, nerespectarea dispozițiilor legale ce reglementează în dreptul intern materia arestării preventive, fapt recunoscut de instanțele judecătorești interne și necontestat de Guvern, este, în mod evident, stabilită și atrage încălcarea articolului 5, alin. (1), litera c) din Convenție⁶⁴.

Exemplul 2

În Calmanovici c. României, Curtea a observat că, în Decizia sa din 20 august 2002, Curtea Militară de Apel București a admis recursul parchetului împotriva încheierii pronunțate de Tribunalul Militar la data de 12 august 2002, care constata lipsa de

⁶³ Art. 177, alin. (1) CPP.

⁶⁴ CtEDO, *Pantea c. României*, par. 222 și 223.

pericol pentru ordinea publică, cu motivarea că procurorul care dispusese luarea măsurii arestării preventive a reclamantului la data de 2 august 2002 avusese în vedere posibilitatea că acesta ar putea să obstrucționeze desfășurarea anchetei și, prin urmare, aflarea adevărului. Totuși Curtea a observat că Ordonanța din data de 2 august 2002, ce reproducea textul art. 148 lit. h) din CPP, nu făcea nicio mențiune a posibilității, pentru partea interesată, de a împiedica aflarea adevărului în timpul urmăririi penale desfășurate împotriva sa, motiv care ar fi putut conduce la luarea măsurii arestării preventive în temeiul art. 148 lit. d) din CPP. Pe de altă parte, presupunând că aceeași Curte Militară de Apel ar fi înțeles să modifice temeiul legal al luării măsurii arestării preventive a reclamantului pentru a face referire la art. 148 lit. d) din CPP, trebuie menționat că aceasta nu a oferit niciun fapt sau motiv concret în sprijinul afirmației sale.

În fine, Curtea nu a acceptat argumentul Guvernului, care considera că pericolul pentru ordinea publică pe care l-ar fi prezentat lăsarea în libertate a reclamantului reieșea „în mod indubitabil” din modul în care partea interesată a comis infracțiunea de luare de mită, în măsura în care nici procurorul, nici instanțele interne nu au prezentat un astfel de motiv la data evenimentelor.

5.2 Obligația pozitivă a instanței

În mod firesc, instanțele, la examinarea demersurilor de aplicare a arestării preventive pe motivul existenței riscului dezordinilor publice, urmează să evalueze obiectiv argumentele prezentate și corespunderea acestora cu materialele din dosar.

În *Smirnova c. Rusiei*⁶⁵, Curtea Europeană menționează că este de competența autorităților judiciare să examineze toate avantajele și dezavantajele cerinței de interes public general, care justifică, pe baza prezumției de nevinovăție, o abatere de la respectarea libertății tuturor și să le indice în deciziile lor privind cererile de eliberare de custodie.

5.3 Ședința publică/închisă

O problemă separată, care a fost și obiectul examinării de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului și a determinat modificări legislative la nivel național, ține de publicitatea ședinței de examinare a demersului. Întrebarea care se pune ține de perspectiva unei ședințe publice în cazul în care este pusă în pericol securitatea publică sau ordinea publică. Desigur, particularitățile riscului ar putea impune necesitatea unei ședințe închise. Totuși o asemenea decizie nu poate afecta substanța dreptului la echitatea procedurilor în cadrul examinării necesității aplicării arestării.

⁶⁵ CtEDO, *Smirnova c. Rusiei*, par. 62.

În *Bocellari și Rizza c. Italiei*, Curtea a constatat că aplicarea măsurilor preventive în camera de consiliu, atât în prima instanță, cât și în instanța de apel, este expres prevăzută de lege, iar părțile nu au posibilitatea de a cere și a obține o examinare publică. Interese superioare, precum protecția vieții private sau interesele financiare, pot fi invocate adesea în acest tip de procedură. Totuși Curtea a menționat că justițiabilii implicați într-o procedură de aplicare a măsurilor preventive trebuie să aibă cel puțin posibilitatea de a solicita o ședință publică în fața camerelor specializate ale tribunalelor și curților de apel⁶⁶.

În ceea ce privește normele interne, se pare că acestea îndeplinesc standardul. Art. 308 alin. (5) din Codul de procedură penală prevede dreptul învinutului de a solicita în ședință publică examinarea demersului privind aplicarea, prelungirea arestării preventive sau a arestului la domiciliu.

5.4 Accesul la materialele dosarului

Pot exista anumite particularități în ceea ce privește accesul la materialele dosarului în cazul când liberarea învinutului riscă să afecteze securitatea și ordinea publică. În mod firesc, în anumite cazuri, reieșind din circumstanțele concrete ale cauzei, ar putea fi justificată restricționarea la anumite piese ale dosarului pe perioada urmăririi și, respectiv, la examinarea demersului privind aplicarea arestării. În acest context, este necesar de reamintit că, chiar dacă Curtea Europeană recunoaște necesitatea ca urmărirea penală să fie desfășurată în mod eficient – ceea ce poate presupune că o parte din informațiile colectate în timpul acestora trebuie păstrată în secret pentru a împiedica acuzații să altereze probele și să submineze efectuarea justiției – totuși acest scop legitim nu ar putea fi îndeplinit pe seama unor restricții substanțiale asupra drepturilor apărării. Astfel, informația care este esențială pentru aprecierea legalității unei detenții trebuie să fie, în mod corespunzător, pusă la dispoziția apărării. Accesul la probe trebuie să existe în mod real. Curtea menționează că aceste probe sunt cuprinse în documentele procedurale care însoțesc demersul procurorului și ele trebuie depuse la dosar, cu acces pentru parte, chiar cu riscul dezvăluirii unor aspecte pe care procurorul le dorea încă secrete⁶⁷.

Există o jurisprudență consolidată a Curții Europene în materia accesului la materialele prezentate de către procuror, în scopul justificării arestării preventive. Neacordarea accesului reprezintă o violare a art. 5 §4 CEDO⁶⁸.

Art. 308 alin. (2) CPP menționează expres că, înainte de a fi depus la judecătorul de instrucție, demersul cu privire la aplicarea sau prelungirea măsurii arestării

⁶⁶ CtEDO, *Bocellari și Rizza c. Italiei*, par. 34-41.

⁶⁷ CtEDO, *Țurcan și Țurcan c. Moldovei*, par. 55-64.

⁶⁸ CtEDO, *Mușuc c. Moldovei*, par. 49-56.

preventive sau a arestului la domiciliu, împreună cu toate materialele și probele anexate la aceasta, care confirmă sau infirmă temeiurile de aplicare sau prelungire a măsurii, se prezintă în prealabil învinuitului ori avocatului său, care confirmă în scris că a luat cunoștință de acestea.

5.5 Evaluarea opiniei victimelor

Opinia victimelor sau a părților vătămate nu pot fi determinante la evaluarea bănuielii rezonabile riscurilor sau a necesității aplicării arestării. Totuși, în anumite situații, instanțele pot audia victimele în condițiile art. 308 CPP. Pe lângă audierea propriu-zisă conform regulilor audierii martorului, victima sau partea vătămată poate să-și expună opinia și asupra unor eventuale riscuri, inclusiv în ceea ce privește riscul dezordinilor publice și, în acest context, la eventualele acțiuni care le va întreprinde în privința învinuitului.

Exemplu

În Letellier c. Franței Curtea a constatat că secțiile de acuzare au apreciat necesitatea continuării privării de libertate dintr-un punct de vedere pur abstract, luând în considerare doar gravitatea infracțiunii. Acest lucru s-a întâmplat în ciuda faptului că reclamanta a subliniat, în cererile sale din 16 ianuarie 1986, din 3 martie și 10 aprilie 1987, că mama și sora victimei nu au prezentat nicio observație atunci când a depus cererile sale de eliberare⁶⁹.

5.6 Termenul de aplicare

În cauzele *Șarban și Becciev*, Curtea a reiterat jurisprudența sa, potrivit căreia articolul 5 din Convenție nu poate fi interpretat ca o autorizare a aplicării necondiționate a arestării preventive, care să dureze nu mai mult de o anumită perioadă. Justificarea pentru orice perioadă de detenție, oricât de scurtă ar fi, trebuie să fie, în mod convingător, demonstrată de autorități⁷⁰.

Definitiv, abia în 2016, printr-o hotărâre a Curții Constituționale⁷¹, a fost clarificată problema termenului maxim de detenție a persoanei în stare de arest. În hotărâre s-a pus în discuție respectarea prevederilor constituționale care prevăd cu claritate termenele maxime de detenție de 12 luni. Această hotărâre a determinat și modificarea art. 186 din CPP. La fel, legislatorul a indicat o procedură de autorizare a solicitării de prelungire a termenului.

⁶⁹ CtEDO, *Letellier c. Franței*, par. 51.

⁷⁰ CtEDO, *Șarban c. Moldovei*, par. 82; *Becciev c. Moldovei*, par. 52.

⁷¹ HCC nr. 3 /2016.

În aceeași perioadă, și Curtea Europeană a examinat problema termenelor legale în legislația Republicii Moldova⁷², constatând anumite probleme și arătând că legislația în baza căreia reclamantul a fost deținut în arest preventiv pentru o perioadă de 18 luni nu este suficient de clară și previzibilă în aplicarea sa și, prin urmare, nu s-a îndeplinit cerința de „legalitate”.

Caracterul rezonabil al duratei arestului preventiv nu se supune unei evaluări abstracte. Legitimitatea menținerii în arest a unui învinuit trebuie apreciată în fiecare caz prin particularitățile și individualizarea cauzei. Obligația de a veghea ca într-o cauză anumită arestul preventiv să nu depășească termenul rezonabil, incumbă în primul rând autorităților judiciare naționale. În consecință, ele trebuie, ținând cont în mod corespunzător de principiul prezumției nevinovăției, să examineze toate circumstanțele de natură să afirme sau infirme existența unui interes public ce ar justifica derogarea de la regula fixată de articolul 5 și să le includă în deciziile lor privind cererile de eliberare din arest.⁷³

Nu se poate face o evaluare abstractă a caracterului rezonabil al duratei unei detenții⁷⁴, acesta trebuie examinat în fiecare caz, ținând seama de condițiile concrete. Astfel, continuarea detenției nu se justifică într-o anumită speță decât dacă indicii concrete demonstrează o cerință veritabilă de interes public care prevalează, în ciuda prezumției de nevinovăție, asupra regulii respectării libertății individuale.⁷⁵

Exemplu

În Letellier c. Franței, Curtea a notat că „detenția va continua să fie legitimă numai dacă ordinea publică rămâne, de fapt, în pericol”. Cu alte cuvinte, faptul că eliberarea învinuitului ar produce reacții negative din partea societății poate fi un motiv acceptabil pentru aplicarea arestării preventive. Însă, pentru ca acest motiv să fie unul relevant și suficient, trebuie să existe probe concrete precum că eliberarea persoanei va provoca astfel de reacții și acest aspect trebuie evaluat încontinuu. În speță, Curtea Europeană a stabilit că aceste cerințe nu au fost respectate, deoarece instanța națională doar „a evaluat necesitatea prelungirii privării de libertate dintr-un punct de vedere pur abstract, luând în considerație doar gravitatea infracțiunii”. Astfel, nu s-a făcut o evaluare concretă a necesității de a folosi arestarea preventivă în cauza respectivă. De asemenea, se poate presupune că durata foarte mare a arestului a avut un impact asupra hotărârii în cauza dată.

⁷² CtEDO, *Savca c. Moldovei*, par. 25-28.

⁷³ CtEDO, *Buzadji c. Moldovei*, par. 100.

⁷⁴ CtEDO, *Patsouria c. Georgiei*, par. 62.

⁷⁵ CtEDO, *Smirnova c. Rusiei*, par. 61.

Curtea a reiterat acest principiu și în cauzele ulterioare. De exemplu, în *I.A. c. Franței*, unde Curtea a constatat că motivul riscului unor dezordini apare în majoritatea deciziilor privind prelungirea detenției preventive a reclamantului fără o justificare⁷⁶.

În *Calmanovici c. României*, Curtea, amintind despre prezumția în favoarea punerii în libertate, menționează că cea de-a doua latură a art. 5 §3 nu oferă autorităților judiciare o opțiune între trimiterea în judecată într-un termen rezonabil și o punere în libertate provizorie. Până la condamnarea sa, persoana acuzată trebuie considerată nevinovată, iar prevederea analizată are, în esență, ca obiect să impună punerea în libertate provizorie imediat ce menținerea în arest încetează a mai fi rezonabilă. Așadar, continuarea detenției nu se mai justifică într-o speță dată decât dacă anumite indicii concrete relevă o veritabilă cerință de interes public care prevalează, în ciuda prezumției de nevinovăție, asupra regulii de respectare a libertății individuale stabilite la art. 5 din Convenție⁷⁷.

La fel în *Tiron c. României* Curtea a menționat că riscul de tulburări sociale, care justifică arestarea preventivă, cel puțin o anumită perioadă de timp, scade în mod necesar în timp și că, prin urmare, autoritățile judiciare trebuie să prezinte motive mai specifice care să justifice persistența motivelor detenției⁷⁸.

5.7 Prelungirea termenului

Pornind de la faptul că, până la condamnarea sa, persoana acuzată trebuie considerată nevinovată, iar prevederea analizată are, în esență, ca obiect să impună punerea în libertate provizorie imediat ce menținerea în arest încetează a mai fi rezonabilă, continuarea detenției nu se mai justifică într-o speță dată decât dacă anumite indicii concrete relevă o veritabilă cerință de interes public care prevalează, în ciuda prezumției de nevinovăție, asupra regulii de respectare a libertății individuale stabilită la art. 5 din Convenție. În principal, în baza motivelor care figurează în hotărârile pronunțate de instanțele interne în această privință, precum și a faptelor necontroversate precizate de partea interesată în recursurile sale⁷⁹.

În același sens, în cauza *Mihuță c. României*, Curtea a reamintit că la prelungirea arestării urmează a fi luate în considerație măsurile alternative prevăzute de legislație. În speță, reclamantul a fost arestat, la ordinul procurorului de la Parchetul de pe lângă Tribunalul Hunedoara, sub învinuirea că ar fi folosit ilegal calitatea de erou al Revoluției din Decembrie 1989 pentru a obține avantaje fiscale. Arestarea

⁷⁶ CtEDO, *I.A. c. Franței*, par. 104.

⁷⁷ CtEDO, *Calmanovici c. României*, par. 90.

⁷⁸ CtEDO, *Tiron c. României*, par. 40.

⁷⁹ CtEDO, *Calmanovici c. României*, par. 90.

s-a întemeiat și pe motivul existenței riscului dezordinilor publice. Aceasta a fost prelungită de tribunal la fiecare 30 de zile. Curtea a constatat că, nemotivând suficient respingerile cererilor de punere în libertate ale reclamantului și neluând în considerare posibilitatea luării unor măsuri alternative, autoritățile nu au oferit motive „pertinente și suficiente” pentru a justifica necesitatea de a-l menține în arest preventiv pe perioada în discuție⁸⁰.

CSJ, în Hot. nr. 1/2013, la fel a menționat că riscul de a se cauza dezordine publică trebuie să fie iminent și poate fi invocat doar pentru o anumită perioadă de timp, și doar dacă au fost prezentate probe care să dovedească că eliberarea persoanei va perturba ordinea publică. Invocarea riscului că punerea în libertate a persoanei va cauza dezordine publică este valabilă doar pe perioada riscului perturbărilor sociale⁸¹.

5.8 Probatoriul în cadrul examinării riscului dezordinilor publice

La nivel legislativ sau jurisprudențial nu pot exista, în mod firesc, liste exhaustive de probe care ar justifica bănuiala rezonabilă sau motivele aplicării arestărilor. Aceasta deoarece ceea ce poate fi considerat „rezonabil” va depinde de toate circumstanțele unei anumite cauze⁸². La fel, nu se poate de prevăzut expres care materiale trebuie prezentate de fiecare dată la etapele ulterioare ale arestării⁸³. Obligația procurorului este de a prezenta probele suficiente și concludente, chiar dacă la această etapă este dificil de a aprecia admisibilitatea și temeinicia acestora.

După modificările din 2016, Codul de procedură penală prevede unele aspecte ce vizează în mod separat probatoriul, menționându-se în art. 185 alin (2) pnc 4) CPP că arestarea preventivă poate fi aplicată în cazurile și în condițiile prevăzute în art. 176, luând în considerare și dacă există probe suficiente asupra faptului că învinuitul, inculpatul, aflându-se în libertate, prezintă un risc iminent pentru securitatea și ordinea publică. De observat că legislatorul a utilizat termenul de probe și nu de fapte sau informații, după cum este în art. 6 CPP, în care se definește noțiunea de bănuială rezonabilă.

În *Letellier c. Franței*, Curtea, în mod expres, indică la faptul că, pentru ca motivul unor dezordini publice să fie unul relevant, trebuie să existe probe concrete precum că eliberarea persoanei va provoca astfel de reacții. Acest aspect trebuie evaluat încontinuu, deoarece detenția continuă nu poate fi acceptată ca o anticipare a

⁸⁰ CtEDO, *Mihuță c. României*, par. 31 și 32.

⁸¹ Hot. Plen. CSJ nr. 1/2013, pnc. 11.

⁸² *Ignatenco c. Moldovei*, par. 59 și 60.

⁸³ *Buzadji c. Moldovei*, par. 92-94.

executării pedepsei privative de libertate⁸⁴. Această afirmație Curtea a reiterat-o și în alte cauze⁸⁵. Așadar, acest motiv poate fi considerat relevant și suficient numai cu condiția să se bazeze pe probe capabile să demonstreze că eliberarea acuzatului ar perturba ordinea publică.

Curtea Constituțională, la fel, a făcut referință în mod constant la faptul că riscurile trebuie demonstrate prin probe bazate pe fapte⁸⁶. Prin urmare, materialul probator prezentat trebuie să fie suficient și relevant în acest aspect. Procurorul, prezentând demersul, urmează să facă o analiză a probelor care confirmă bănuiala rezonabilă, riscurile, imposibilitatea altor măsuri alternative, proporționalitatea măsurii etc. Așadar, pornind de la raționamentele Curții Constituționale și prevederile art. 185 CPP, la justificarea riscului dat urmează a fi prezentate probe și nu informații sau indice temeinice.

⁸⁴ *Letellier c. Franței*, pct. 51.

⁸⁵ *I.A. c. Franței*, pct. 104; *Prencipe c. Monaco*, pct. 79; *Tiron c. României*, pct. 41-42.

⁸⁶ HCC nr. 3 /2016, par. 93, 94.

6. Condițiile de aplicare a arestării

6.1 Preliminar

Reiterăm afirmarea Curții Europene potrivit căreia este justificat că, din cauza gravității deosebite și a reacției publice față de acestea, anumite infracțiuni pot da naștere unei tulburări sociale de natură să justifice arestarea preventivă⁸⁷. Totuși, pentru a justifica o arestare preventivă pe acest temei, este necesar de respectat un șir de condiții.

6.2 Recunoașterea în dreptul intern

În mai multe hotărâri Curtea a menționat că una dintre primele condiții care justifică aplicarea arestării pe acest temei este necesitatea unor norme interne care ar prevedea posibilitatea aplicării riscului dat⁸⁸. Se pare că, într-un fel, normele interne au rezolvat problema, chiar dacă rămâne în fiecare caz să se constate dacă situația prezentată de către procuror se înscrie în noțiunile de „riscul dezordinilor publice” sau „riscul securității publice”.

6.3 Obligația de a constata necesitatea

În fiecare caz concret normele procesuale obligă instanța de a constata necesitatea aplicării arestării. De exemplu, în *Smirnova c. Rusiei* Curtea a constatat o violare a art. 5, inclusiv reieșind din faptul că necesitatea de a aplica arestarea pe motivul existenței riscului dezordinilor publice nu a fost constatată⁸⁹.

6.4 Excluderea analizei în mod abstract

Curtea, în mod constant, indică faptul că examinarea justificării arestării pe acest temei trebuie realizată în mod concret, reieșind din circumstanțele cauzei. În situațiile când arestarea este aplicată pentru prevenirea dezordinilor, în concordanță cu scopul protecției persoanei în fața arbitrariului, infracțiunea trebuie să fie concretă și specifică, în particular – în privința locului și a timpului comiterii acesteia, precum

⁸⁷ CtEDO, *Letellier c. Franței*, par. 49; *Calmanovici c. României*, par. 90.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ CtEDO, *Smirnova c. Rusiei*, par. 52.

și în privința victimelor acesteia, iar autoritățile să fie în stare să furnizeze date sau informații care ar convinge un observator obiectiv că ar fi existat probabilitatea ca persoana vizată să fi fost implicată în comiterea infracțiunii concrete și precise, dacă comiterea nu ar fi fost prevenită prin măsura detenției.

În *Calmanovici c. României*, Curtea menționează că, dacă un astfel de motiv poate intra în discuție din perspectiva art. 5, în aceste circumstanțe excepționale și în măsura în care dreptul intern recunoaște această noțiune, el nu poate fi considerat ca relevant și suficient decât dacă se întemeiază pe fapte de natură să demonstreze că punerea în libertate a deținutului ar tulbura într-adevăr ordinea publică⁹⁰.

În mod similar, în *Mihuță c. României*, Curtea a constatat că instanța a menținut arestarea prin formule identice, pentru a nu spune stereotipe, repetând de-a lungul timpului aceleași criterii, pe baza aceleiași formule. Or, o astfel de justificare nu este conformă cu cerințele art. 5 § 3 din Convenție⁹¹.

6.5 Circumstanțe excepționale

Curtea Europeană a arătat că anumite infracțiuni pot da naștere unei tulburări sociale de natură să justifice arestarea preventivă, cel puțin pentru o perioadă. În circumstanțe excepționale, acest factor poate fi, prin urmare, luat în considerare în sensul Convenției. Cu toate acestea, motivul respectiv poate fi considerat relevant și suficient numai cu condiția să se bazeze pe fapte capabile să demonstreze că eliberarea acuzatului ar perturba ordinea publică⁹².

6.6 Excluderea arbitrarului

La aplicarea arestării pe acest temei trebuie de asigurat că se ține cont de opinia părților și de circumstanțele prezentate obiectiv de către părți.

Într-o cauză relativ recentă a Marii Camere, în care a fost examinată și problema excluderii arbitrarului, Curtea a recunoscut că constatările de fapt ale tribunalelor naționale în cazul în discuție au putut convinge un observator obiectiv despre faptul că, la data la care reclamantii erau deținuți, poliția a avut toate motivele să creadă că aceștia aveau de gând să organizeze o încăierare în centrul orașului Copenhaga cu câteva ore înainte, în timpul sau după meciul de fotbal, fapt care putea provoca un pericol considerabil pentru siguranța multor microbiști pașnici și a unor persoane terțe neimplicate, prezente acolo la momentul respectiv. Locul și timpul exacte,

⁹⁰ CtEDO, *Calmanovici c. României*, par. 94; *Letellier c. Franței*, par. 5.1.

⁹¹ CtEDO, *Mihuță c. României*, par. 30.

⁹² CtEDO, *Letellier c. Franței*, par. 49.

precum și victimele potențiale ale infracțiunilor, puteau fi ușor identificate⁹³. O asemenea flexibilitate era delimitată ulterior de exigența potrivit căreia arestul și reținerea să fie considerate necesare în mod rezonabil⁹⁴.

6.7 Individualizarea măsurii preventive aplicate

Instanțele urmează a raporta aplicarea măsurii preventive atât la circumstanțele cauzei, cât și la persoana acuzatului. În unele hotărâri, îndeosebi când erau acuzate mai multe persoane, Curtea Europeană a observat că justificarea detenției nu se raporta la situația concretă a fiecăreia dintre părțile interesate, vizând în mod general persoanele cercetate în cadrul procedurii⁹⁵.

Exemplul 1

*În speța Dolgova c. Rusiei, reclamantul era acuzat că, fiind membru al partidului național, a intrat în președinție, cerând demisia președintelui. Curtea a concluzionat că deciziile judecătorești de prelungire a detenției reclamantului nu au luat în considerare în mod corespunzător caracteristicile personale ale reclamantului. La 20 și 30 iunie și 10 august 2005, instanța a folosit aceeași formulare scurtă atunci când a respins plângerea reclamantului privind anularea măsurii preventive, ca și atunci când a decis prelungirea detenției tuturor celor 39 de inculpați din cauză, în ciuda unei cereri clar exprimate din partea apărării să țină seama de particularitățile individuale ale poziției reclamantului. În opinia Curții, o astfel de abordare în sine este incompatibilă cu garanțiile consacrate la paragraful 3 al art. 5 din Convenție, întrucât permite prelungirea imediată a termenului de detenție în raport cu un grup de inculpați, fără a aprecia temeiurile legalității și justificării reținerii ulterioare sau respectarea cerințelor unui termen rezonabil în raport cu fiecare*⁹⁶.

Exemplul 2

*În Calmanovici c. României, Curtea a observat că, în toate hotărârile în discuție, instanțele interne au prelungit arestarea preventivă a reclamantului printr-o formulă globală, care îi privea în egală măsură pe partea interesată și pe coinculpatul său, fără a răspunde argumentelor invocate separat de fiecare dintre aceștia și fără a ține cont de situația lor deosebită. Curtea a considerat că o astfel de abordare este incompatibilă cu garanțiile prevăzute de art. 5 §3 din Convenție, în măsura în care permite menținerea mai multor persoane în detenție, fără a analiza, de la caz la caz, motivele care justifică necesitatea prelungirii detenției*⁹⁷.

⁹³ CtEDO, S., V. și A. c. Danemarcei [MC].

⁹⁴ *Ibidem.*

⁹⁵ CtEDO, Calmanovici c. României, par. 100; Dolgova c. Rusiei, par. 49.

⁹⁶ CtEDO, Dolgova c. Rusiei, par. 49.

⁹⁷ CtEDO, Calmanovici c. României, par. 100.

Exemplul 3

În MiHuță c. României, judecătoria nu a oferit nicio explicație pentru a justifica cum ar fi putut punerea în libertate a reclamantului să aibă un impact negativ asupra societății sau cum ar fi împiedicat el ancheta. Mai mult, justificarea detenției nu se raporta la situația concretă a fiecăreia dintre părțile interesate, vizând în mod general persoanele cercetate în cadrul procedurii⁹⁸.

În același context, și Curtea Constituțională menționează că articolul 176 alin. (3) din Codul de procedură penală oferă o listă neexhaustivă a circumstanțelor care trebuie apreciate și avute în vedere de către procuror și instanța de judecată, atunci când examinează proporționalitatea măsurii preventive. Astfel, aceste circumstanțe urmează a fi stabilite pentru individualizarea măsurilor preventive. Sub acest aspect, norma îi permite bănuțului, învinuțului, inculpatului, în egală măsură cu procurorul și organul de urmărire penală, să prezinte circumstanțe esențiale care pot sau nu pot justifica aplicarea sau înlocuirea unei măsuri preventive. Prin urmare, norma îi permite procurorului și instanței de judecată să aibă în vedere, în fiecare caz particular, și alte circumstanțe, care nu pot fi redade de o manieră exhaustivă⁹⁹.

6.8 Necesitatea, proporționalitatea și subsidiaritatea

Odată cu modificările Codului de procedură penală operate în 2016, art. 176 alin. (3) CPP prevede că, la soluționarea chestiunii privind necesitatea aplicării măsurii preventive respective, procurorul și instanța de judecată vor aprecia și vor motiva, în mod obligatoriu, dacă măsura preventivă este proporțională cu circumstanțele individuale ale cauzei penale, luând în considerare și caracterul rezonabil al bănuțului, gravitatea și gradul prejudiciabil al faptei incriminate, dar fără a se pronunța asupra vinovăției. La fel, art. 308 alin. (1) CPP prevede că în demersul procurorului trebuie să se indice motivele, temeiurile și necesitatea de aplicare a arestării preventive sau a arestului la domiciliu.

În același context, art. 176 alin. (3) CPP prevede că procurorul și instanța de judecată vor aprecia și vor motiva, în mod obligatoriu, dacă măsura preventivă este proporțională cu circumstanțele individuale ale cauzei penale.

Subsidiaritatea se impune prin normele din art. 185 alin. (1) CPP, care prevăd imperativ că arestarea preventivă constituie o măsură excepțională și se dispune doar atunci când se demonstrează că alte măsuri nu sunt suficiente pentru a înlătura riscurile care justifică aplicarea arestării.

Așadar, procurorul, la înaintarea demersului, este obligat să prezinte circumstanțele care justifică insuficiența altor măsuri preventive. Instanța, în încheierea sa de aplicare a arestării preventive, la fel este obligată de a se pronunța asupra acestui aspect.

⁹⁸ CtEDO, *Mihuță c. României*, par. 29.

⁹⁹ DCC nr. 55/2021, par. 51-53.

6.9 Criterii suplimentare la aplicarea arestării preventive

S-a menționat mai sus despre necesitatea individualizării măsurii aplicate. Normele naționale fac referințe orientative asupra anumitor criterii care urmează a fi luate în considerație la examinarea chestiunii privind aplicarea arestării.

Art. 176 alin. (3) CPP impune ca, în afară de analiza proporționalității și individualizării măsurii preventive, să se supună analizei și unele criterii suplimentare, generale, precum:

- caracterul rezonabil al bănuielii;
- gravitatea și gradul prejudiciabil al faptei incriminate;
- personalitatea și caracterizarea acuzatului, inclusiv la momentul de comitere a faptelor încriminate;
- vârsta și starea sănătății sale;
- ocupația sa;
- situația familială și prezența persoanelor întreținute;
- starea sa materială, veniturile, posesia bunurilor imobile sau a altor proprietăți;
- deținerea unui loc permanent de trai, deținerea unui loc permanent ori temporar de muncă;
- alte circumstanțe esențiale prezentate de bănuțit, învinuit, inculpat sau de către procuror sau de organul de urmărire penală.

Prin urmare, la aplicarea arestării, judecătorul urmează a lua în considerație atât criteriile prevăzute în art. 176 alin. (3), cât și criteriile prevăzute la art. 185 – există probe suficiente că învinuitul, inculpatul, aflându-se în libertate, prezintă un risc iminent pentru securitatea și ordinea publică.

6.10 Alternative la detenție

Aplicarea alternativelor la detenție urmează a fi pusă în discuție și în cazul când se examinează riscul unor dezordini publice.

În cauza *Tiron c. României*, Curtea a reamintit că art. 5 §3 din Convenție impune instanțelor naționale, atunci când acestea se confruntă cu necesitatea prelungirii unei măsuri de arest preventiv, să ia în considerare măsurile alternative prevăzute de legislația națională. În speță, deși sesizate cu o astfel de cerere și deși o astfel de măsură a fost adoptată în primă instanță de patru ori, instanțele naționale nu au indicat motivele concrete pentru care această măsură alternativă nu putea asigura prezența reclamantului în fața instanței¹⁰⁰.

¹⁰⁰ CtEDO, *Tiron c. României*, par. 44.

În același sens, în cauza *Mihuță c. României*, Curtea a reamintit că la prelungirea arestării urmează a fi luate în considerație măsurile alternative prevăzute de legislație. Reiterăm că, în speță, reclamantul a fost arestat sub învinuirea că ar fi folosit ilegal calitatea de erou al Revoluției din Decembrie 1989 pentru a obține avantaje fiscale. Curtea a constatat că, nemotivând suficient respingerile cererilor de punere în libertate ale reclamantului și neluând în considerare posibilitatea luării unor măsuri alternative, autoritățile nu au oferit motive „pertinente și suficiente” pentru a justifica necesitatea de a-l menține în arest preventiv pe perioada în discuție¹⁰¹.

Potrivit normelor procesuale la soluționarea chestiunii privind arestarea preventivă, judecătorul de instrucție sau instanța de judecată are obligația să examineze prioritar oportunitatea aplicării altor măsuri preventive, neprivative de libertate, apoi a celor alternative arestului preventiv¹⁰².

În jurisprudența Curții Europene în privința Republicii Moldova se conține o gamă largă de constatări referitoare la alternativele la detenție. De exemplu, după cauza *Boicenco c. Moldovei*, unde Curtea a constatat că legislația națională nu acorda unei anumite categorii de persoane acuzate dreptul de a fi eliberate pe cauțiune¹⁰³, a fost modificat art. 191 din CPP. În 2012, a fost realizată o reformă a mai multor instituții procesual-penale, care a atins și instituția liberării provizorii, îndeosebi a cauțiunii. A fost deschisă calea aplicării cauțiunii și prin constituirea unei garanții reale, mobiliare ori imobiliare. Totodată, a fost deschisă și calea aplicării liberării provizorii pe cauțiune, chiar dacă, în prealabil, nu a fost depusă cauțiunea de către persoana deținută sau alte persoane, dacă aceasta va decide judecătorul, stabilind un termen pentru depunerea acesteia.

În 2016 au fost realizate unele modificări ale Codului de procedură penală¹⁰⁴, care aveau ca scop dezvoltarea conceptului de limitare a arestării preventive, prin luarea în considerație a alternativelor. S-a încercat de a spori rolul apărării, inclusiv în ceea ce privește prezentarea probelor.

La fel, în 2016 Curtea Constituțională a abordat problema liberării provizorii¹⁰⁵ sub aspectul duratei de aplicare a acestor restricții. Ulterior, art. 191 din Codul de procedură penală a fost modificat¹⁰⁶, stabilindu-se termene de aplicare a liberării provizorii.

¹⁰¹ CtEDO, *Mihuță c. României*, par. 31 și 32.

¹⁰² Art. 185(3) CPP.

¹⁰³ CtEDO, *Boicenco c. Moldovei*, par. 134-137.

¹⁰⁴ Legea nr. 100/2016.

¹⁰⁵ HCC nr. 17/2016.

¹⁰⁶ Legea nr. 58 din 29.03.2018, în vigoare din 27.04.2018.

La 28 mai 2020, Curtea Constituțională a pronunțat o altă hotărâre privind excepția de neconstituționalitate a articolului 191 alin. (2) din Codul de procedură penală. Curtea a constatat, cum era și firesc, o divergență între art. 176 alin. (1) și 191 alin. (2), ultimul interzicând aplicarea liberării provizorii în cazul când există temeuri generale de aplicare a măsurilor preventive. Astfel, legea nu oferea o protecție suficientă împotriva ingerințelor arbitrare și nu permitea justițiabilului să-și stabilească conduita și să prevadă cu suficientă certitudine aplicarea acestei măsuri preventive.

Prin urmare, gama largă de alternative ar permite evitarea riscului dat prin aplicarea acestora.

6.11 Motivarea hotărârii judecătorești

Jurisprudența consacrată a Curții Europene constată că lipsa motivării, adică a argumentării în fapt și în drept a deciziei cu privire la luarea măsurii preventive, înseamnă arbitrarium¹⁰⁷. Cu privire la problema motivării, ca una majoră, există o bogată jurisprudență a Curții Europene¹⁰⁸.

Pornind de la subiectul pus în discuție, este necesar de reamintit, în primul rând, că, potrivit jurisprudenței Curții Europene, obiectul art. 5 par. 3, ce formează un întreg cu paragraful 1 lit. c) din același articol¹⁰⁹, constă în a oferi persoanelor lipsite de libertate o garanție specială: o procedură judiciară al cărei scop este să se asigure că nimeni nu este lipsit de libertatea sa în mod arbitrar. Curtea a arătat în mai multe rânduri că art. 5 § 3 din Convenție oferă persoanelor arestate sau deținute cu motivarea că

¹⁰⁷ CtEDO, *Belevitskiy c. Rusiei*, par. 91.

¹⁰⁸ CtEDO, *Becciev c. Moldovei*, *Șerban c. Moldovei*, *Modârcă c. Moldovei* – autoritățile judiciare nu au încercat să combată argumentele prezentate de avocații reclamantului. CtEDO, *Boicenco c. Moldovei* – nu a fost constatată existența unei bănuieli rezonabile, iar motivele pe care s-au bazat instanțele naționale s-au limitat la parafrizarea temeiurilor pentru detenție, prevăzute de Codul de procedură penală, fără a se da explicații cum au fost aplicate în cazul reclamantului. CtEDO, *Castraveț c. Moldovei* – instanța i-a eliberat pe reclamânți în baza motivelor care au fost invocate de aceștia chiar la începutul detenției, adică cu aproximativ 4 luni mai devreme. CtEDO, *Istrati și alții c. Moldovei* – au invocat dreptul intern pertinent, fără a arăta motivele care le-au determinat. CtEDO, *Popovici c. Moldovei*, *Malai c. Moldovei*, *Srăisteanu c. Moldovei* – instanțele s-au limitat la parafrizarea temeiurilor pentru arestarea preventivă, prevăzute de Codul de procedură penală; CtEDO, *Stici c. Moldovei* – Motivul arestării, și anume refuzul reclamantului de a dezvălui organelor de urmărire numele martorilor care ar fi putut demonstra nevinovăția sa în timpul procesului. CtEDO, *Țurcan și Țurcan c. Moldovei* – refuzul de către instanță de a audia un martor, declarațiile căruia erau relevante pentru determinarea legalității detenției continue a reclamantului, a încălcat drepturile reclamantului garantate, *Feraru c. Moldovei*.

¹⁰⁹ CtEDO, *Lawless c. Irlandei* (nr. 3), par. 14.

sunt bănuite că ar fi comis o infracțiune penală garanții împotriva lipirii arbitrare sau nejustificate de libertate¹¹⁰. Art. 5 §3 are în esență ca obiect să impună punerea în libertate în momentul în care detenția încetează a mai fi rezonabilă¹¹¹.

Importanța motivării hotărârii judecătorești a fost reiterată și în cauzele în care a fost pus în discuție riscul dezordinilor publice. De exemplu, în *Calmanovici c. României*, Curtea a constatat o violare și pe faptul unei motivări superficiale. Curtea a reiterat că, numai oferind motivele pe care se bazează o hotărâre, se poate permite un control public al administrării justiției¹¹².

Normele procesuale prevăd lista de componente ale unei hotărâri motivate. Prin Legea nr. 100/2016, art. 177 CPP a fost completat cu alin (1¹) cu o listă de componente obligatorii ale unei încheieri de aplicare a măsurii preventive, cum sunt: infracțiunea de care este bănuită, învinuită, inculpată persoana; temeiul de alegere a măsurii preventive respective, cu menționarea datelor și circumstanțelor concrete ale cauzei care au determinat luarea acestei măsuri; necesitatea aplicării măsurii preventive potrivit condițiilor și criteriilor stabilite la art. 176, precum și faptul dacă bănuitul, învinuitului, inculpatului i s-au explicat consecințele încălcării măsurii preventive; argumentele procurorului și ale reprezentantului, avocatului, bănuitul, învinuitului, inculpatului, motivându-se admiterea sau neadmiterea lor la stabilirea măsurii.

În mod firesc, instanțele totuși nu trebuie să se limiteze la aceste componente în situația când se impune a menționa și alte aspecte.

Exemple de motivare nereușită

Exemplul 1

Calmanovici c. României (par. 98-100).

Curtea observă că noțiunea de „împiedicare a bunei desfășurări a urmăririi penale” este diferită de cea de „pericol pentru ordinea publică”, deoarece ea este enunțată la art. 148 lit. d) din CPP, și nu la art. 148 lit. h) din CPP, care a constituit temeiul legal al menținerii părții interesate în arest preventiv. Pe de altă parte, Curtea constată că instanțele interne nu au precizat niciodată modul concret în care s-ar aplica aceste prevederi în cazul reclamantului și nu au analizat motivele invocate de partea interesată imediat după punerea sa în detenție referitor la profilul său personal și la situația sa familială, în timp ce art. 136 din CPP prevedea că astfel de motive trebuie luate în considerare, printre altele, în alegerea celei mai potrivite măsuri provizorii. În această privință, Curtea reamintește că, potrivit art. 5 §3, autoritățile trebuie să ia în

¹¹⁰ CtEDO, *Assenov și alții c. Bulgariei*, par. 146.

¹¹¹ CtEDO, *Calmanovici c. României*, par. 86.

¹¹² *Ibidem.* par. 92. La fel – CtEDO, *Smirnova c. Rusiei*, par. 63.

considerare măsuri alternative arestării preventive, în măsura în care acuzatul le oferă garanții în ceea ce privește prezentarea sa la proces. Cu toate acestea, fără a justifica în mod concret împiedicarea adusă de reclamant la buna desfășurare a urmăririi penale sau a invoca riscul ca el să nu se prezinte în instanță, instanțele interne nu au analizat niciodată în speță posibilitatea de a adopta una dintre măsurile alternative prevăzute în dreptul intern. Scurta referire, în încheierea de ședință a Curții de Apel București din 31 octombrie 2002, pronunțată la sfârșitul perioadei în discuție, la gravitatea faptelor comise, la modul în care acuzații se pare că le-ar fi comis și la calitatea acestora nu poate suplini lipsa de motivare citată anterior, întrucât este capabilă să ridice și mai multe întrebări decât răspunsuri în ceea ce privește rolul acestor elemente în pretinsa existență a unui pericol pentru ordinea publică în speță. În special, Curtea reamintește că a statuat deja că este de datoria instanțelor interne să ofere în mod concret, pe baza faptelor relevante, motivele pentru care ordinea publică ar fi efectiv amenințată dacă acuzatul ar fi lăsat liber. Cunoscând faptul că instanțele interne trebuie să respecte prezumția de nevinovăție atunci când analizează necesitatea de a prelungi arestarea preventivă a unui acuzat, trebuie reamintit faptul că menținerea în detenție nu ar putea fi folosită pentru a anticipa aplicarea unei pedepse privative de libertate, sprijinindu-se în mod esențial și abstract pe gravitatea faptelor comise.

Curtea observă că, în toate hotărârile în discuție, instanțele interne au prelungit arestarea preventivă a reclamantului printr-o formulă globală care îi privea în egală măsură pe partea interesată și pe coinalculpatul său, fără a răspunde argumentelor invocate separat de fiecare dintre aceștia și fără a ține cont de situația lor deosebită. Ea consideră că o astfel de abordare este incompatibilă cu garanțiile prevăzute de art. 5 §3 din Convenție, în măsura în care permite menținerea mai multor persoane în detenție, fără a analiza, de la caz la caz, motivele ce justifică necesitatea prelungirii detenției.

Exemplul 2

Mihuță c. României (par. 28-30, 32).

Judecătoria a justificat arestarea preventivă prin complexitatea cauzei, prin faptul că punerea în libertate a reclamantului ar fi reprezentat un pericol pentru ordinea publică și prin posibilitatea ca acesta să influențeze probele ce trebuiau prezentate în cauză.

Curtea constată caracterul prea succint și abstract al motivării acestei hotărâri, care s-a limitat la a menționa anumite criterii prevăzute de lege, dar care omitea să specifice modul în care aceste criterii se aplicau în cazul reclamantului. Curtea mai constată că instanța a menținut arestarea prin formule identice, pentru a nu spune stereotipe, repetând de-a lungul timpului aceleași criterii, pe baza aceleiași formule. Or, o astfel de justificare nu este conformă cu cerințele art. 5 §3 din Convenție. Având în vedere considerentele de mai sus, Curtea apreciază că, nemotivând suficient respingerile

cererilor de punere în libertate ale reclamantului și neluând în considerare posibilitatea luării unor măsuri alternative, autoritățile nu au oferit motive „pertinente și suficiente” pentru a justifica necesitatea de a-l menține în arest preventiv pe perioada în discuție.

Exemplul 3

Tiron c. României (par. 41-43).

În speță, instanțele naționale au justificat arestarea preventivă a reclamantului prin persistența motivelor inițiale, prin faptul că punerea sa în libertate prezenta un pericol pentru ordinea publică și prin necesitatea continuării anchetei. Instanțele nu au oferit nici o explicație pentru a justifica, cu trecerea timpului, modul în care punerea în libertate a reclamantului putea avea un impact negativ asupra societății civile sau putea împiedica desfășurarea anchetei.

Scurta trimitere la gravitatea faptelor comise, la modul în care acuzatul le-a comis, perspectiva unei pedepse severe și valoarea prejudiciului nu ar putea completa lipsa de motivație menționată anterior, deoarece este de natură să ridice mai multe întrebări decât să ofere răspunsuri în privința rolului acestor elemente în existența invocată a unui pericol pentru ordinea publică în speță. În special, Curtea reamintește că a decis deja că instanțelor interne le revine sarcina de a motiva în mod concret, pe baza faptelor relevante, motivele pentru care ordinea publică ar fi efectiv amenințată în cazul în care inculpatul ar fi liber. Știind că instanțele interne trebuie să respecte prezumția de nevinovăție cu ocazia examinării necesității de a prelungi arestarea preventivă a unui inculpat, trebuie reamintit că menținerea în detenție nu ar putea servi la anticiparea asupra unei pedepse privative de libertate, bazându-se, în principal și în mod abstract, pe gravitatea faptelor comise sau pe valoarea prejudiciului.

Curtea este în special afectată de refuzul instanțelor naționale de a dispune punerea în libertate a reclamantului din cauza atitudinii sale din timpul instrumentării de a nu recunoaște anumite fapte. Nu numai că acest motiv nu poate justifica o măsură privativă de libertate, dar aduce atingere drepturilor de a nu face declarații și de a nu contribui la propria incriminare, astfel cum sunt garantate de art. 6 din Convenție.

7. Aplicarea riscului dezordinilor publice în afara procesului penal

7.1 Preliminar

Curtea Europeană a examinat și situații în care riscul unor dezordini a fost analizat în afara procedurilor penale. În aceste cazuri organele de forță au intervenit, de regulă, cu scopul prevenirii dezordinilor, aspecte care la fel se examinează în aria de acoperire a art 5 par. 1 lit c).

7.2 Constatarea privării de libertate

În *Austin și alții c. Regatul Unit*, Marea Cameră a stabilit unele repere care urmează a fi luate în considerație la stabilirea existenței sau nu a detenției în cazul aplicării unor măsuri de prevenire a dezordinilor:

- a) Poliția trebuie să beneficieze de o anumită marjă de apreciere la adoptarea unor decizii operaționale. Art. 5 nu poate fi interpretat astfel încât să împiedice poliția să-și îndeplinească sarcinile de menținere a ordinii și de protecție a publicului, cu condiția respectării principiului care stă la baza art. 5 – protecția persoanei împotriva arbitrarului.
- b) Art. 5 §1 nu se referă la simplele restrângeri ale libertății de circulație, care se supun prevederilor art. 2 din Protocolul nr. 4. Pentru a stabili dacă o persoană este „lipsită de libertatea sa” în sensul art. 5, este necesar să se pornească de la situația concretă a acesteia și să se țină seama de o serie de criterii precum tipul, durata, efectele și modalitățile de executare a măsurii în cauză. Între lipsirea de libertate și restrângerea libertății nu există decât o diferență de grad sau de intensitate, nu de natură sau de esență.
- c) Scopul măsurii în cauză nu este un factor de luat în considerare pentru a stabili dacă a avut loc o lipsire de libertate (chiar dacă acesta poate fi relevant pentru etapa ulterioară, care constă în a examina dacă lipsirea de libertate se justifică în raport cu una dintre literele de la art. 5 §1).
- d) În schimb, contextul în care se încadrează măsura reprezintă un factor important. Publicul este, în general, nevoit să accepte restrângeri temporare ale libertății de mișcare în anumite contexte, de exemplu – în transportul public, la deplasările pe autostradă sau cu ocazia unui meci de fotbal. Cu

condiția ca acestea să fie rezultatul inevitabil al unor circumstanțe ce scapă de sub controlul autorităților, să fie necesare pentru prevenirea unui risc real de atingeri grave aduse persoanelor sau bunurilor și să fie limitate la minimul necesar în acest sens, niște restricții aplicate libertății atât de comune nu pot fi considerate, pe bună dreptate, „lipsiri de libertate” în sensul art. 5 §1¹¹³.

7.3 Justificarea detenției

În *S., V. și A. c. Danemarcei*, Marea Cameră a decis că detenția de aproximativ opt ore a unor suporterii de echipe de fotbal implicați într-o încăierare, în scopul prevenirii comiterii de violențe, fără ca aceștia să fie acuzați nu a constituit o încălcare a art. 5.

În speță:

În 2009, reclamanții, trei cetățeni danezi, se aflau la Copenhaga pentru a participa la un meci de fotbal dintre Danemarca și Suedia. Poliția daneză anticipase posibilitatea unor încăierări între grupurile de huligani din ambele state. Al doilea și al treilea reclamanții au fost arestați în legătură cu o încăierare în masă dintre suporterii danezi și cei suedezi. Ulterior, după ce a fost auzit instigând alte persoane să participe într-o încăierare, a fost reținut și primul reclamant, împreună cu un grup numeros de alți suporterii. Fiecare dintre cei trei reclamanți au fost deținuți pentru mai puțin de opt ore, fără a fi acuzați de comiterea unei infracțiuni. Aceștia au solicitat în fața tribunalelor din Danemarca despăgubiri pentru detenția ilegală, însă fără succes.

Tribunalele naționale au stabilit că detenția reclamanților în baza Legii privind Poliția a fost una legală și că depășirea termenului-limită, din perspectiva scopului arestului, a fost una justificată, împreună cu caracterul organizat, amploarea și durata tulburărilor, precum și cu perioada de timp moderată prin care au fost depășite termenele maxime în cazul fiecăruia dintre reclamanți. Pentru că nu a existat niciun indiciu conform căruia constatările tribunalelor naționale au fost arbitrare sau vădit nerezonabile, detenția reclamanților a fost una „legală”, în sensul conformității cu normele substanțiale și procedurale ale dreptului intern.

Curtea a luat în calcul și faptul că 138 de persoane au fost arestate în ziua în discuție, iar reclamanții au fost eliberați la un moment dat înainte de a deveni necesară aducerea lor în fața unui judecător, în conformitate cu exigența promptitudinii prevăzută la articolul 5 §3 din Convenție¹¹⁴.

¹¹³ CtEDO, *Austin și alții c. Regatul Unit (MC)*, par. 61-65.

¹¹⁴ *Ibidem*.

7.4 Justificarea scopului

În cauza menționată *supra*, Curtea a examinat și problema scopului, răspunzând la întrebarea dacă exigența „scopului”, prevăzută la articolul 5 §1 lit. c) – „în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente” – poate constitui un obstacol pentru detenția preventivă, în sensul celui de-al doilea aspect?

În acest sens, Curtea a elaborat un test care poate fi aplicat și de către instanțele naționale:

- Răspunsul la chestiunea respectării exigenței privind scopul ar trebui să depindă de o apreciere obiectivă a conduitei autorităților, în special de faptul dacă acestea l-au adus pe deținut de îndată în fața unui judecător pentru a fi examinată legalitatea detenției acestuia sau dacă acestea l-au eliberat înainte de termenul prevăzut, așa cum o cere articolul 5 §3. Mai mult, în cazul eșecului respectării acestei ultime cerințe, persoana în discuție ar trebui să posede un drept de a-i fi acordate compensații în conformitate cu articolul 5 §5.
- Atunci când o persoană a fost eliberată din detenția preventivă după o perioadă scurtă de timp, fie pentru că riscul a trecut sau, de exemplu, pentru că termenul-limită de scurtă durată prevăzut a expirat, exigența scopului aducerii deținutului în fața autorității legale competente nu ar trebui să constituie, ca atare, un obstacol pentru detenția preventivă pe termen scurt, care cade sub incidența celui de-al doilea aspect al articolului 5 §1 lit. c).
- Dacă persoana nu mai este „arestată sau deținută”, ci este eliberată, atunci nu există vreo obligație de a o aduce de îndată înaintea unui judecător¹¹⁵.
- Perioada necesară dintre arestarea unei persoane în scopuri preventive și aducerea promptă a persoanei în fața unui judecător sau a unui ofițer judiciar trebuia să fie mai scurtă decât în cazul detenției preventive în cadrul procedurilor penale.
- În contextul detenției preventive, eliberarea „la un moment dat înainte de efectuarea controlului judiciar prompt” trebuie să fie mai curând o problemă de ore, decât de zile¹¹⁶.

7.5 Principiul subsidiarității

La aplicarea unor măsuri față de persoane cu scopul de a menține ordinea publică, autoritățile trebuie să folosească principiul subsidiarității, care presupune măsuri mai puțin intruzive.

¹¹⁵ CtEDO, *S., V. și A. c. Danemarcei* [MC], par. 138-142.

¹¹⁶ *Ibidem*.

7.6 Momentul stabilirii riscului

Atunci când o persoană este deținută în baza celui de-al doilea aspect al articolului 5 §1 lit. c) în lipsa unei anchete penale și a oricărei bănuieli de confirmare sau de infirmare, faptele care constituie riscul comiterii unei infracțiuni de către aceasta trebuie să fi fost deja stabilite în momentul în care persoana este reținută pentru a preveni comiterea infracțiunii¹¹⁷.

7.7 Eliberarea imediată

În cauza *S., V. și A. c. Danemarcei*, reclamantii au fost eliberați imediat ce riscul iminent a fost depășit. Ei nu au fost deținuți mai mult decât era necesar, iar această evaluare a riscului a fost monitorizată suficient și în permanență. Prin urmare, tribunalele naționale au asigurat un echilibru corect între importanța dreptului la libertate și importanța prevenirii organizării și a participării reclamanților într-o încăierare de huligani.

7.8 Garantarea executării unei obligații prevăzută de lege

În situații în care se solicită intervenția poliției, detenția poate fi aplicată și în scopul garantării executării unei obligații prevăzută de lege – art. 5 §1 lit. b) din Convenție. În *Ostendorf c. Germaniei*¹¹⁸, Curtea a examinat o asemenea problemă.

Potrivit speței, reclamantul s-a deplasat de la Brême la Frankfurt pe Main cu un grup de suporteri pentru a asista la un meci de fotbal. După ce au primit informații de la Poliția din Brême cu privire la faptul că suporterii erau gata să recurgă la violență și că reclamantul era șeful lor, Poliția din Frankfurt i-a percheziționat pe membrii grupului, a confiscat un dispozitiv de protecție bucală și mai multe perechi de mănuși umplute cu nisip și a pus grupul sub supraveghere, impunându-i reclamantului să nu îl părăsească, în caz contrar urmând să fie arestat. Poliția a ridicat și telefonul mobil al reclamantului, l-a reținut timp de 4 ore și l-a pus în libertate cu o oră înainte de sfârșitul meciului. Reclamantul a depus la Poliția din Frankfurt o plângere pentru arestare nelegală, care a fost respinsă la fel ca și acțiunea pe care a depus-o împotriva landului Hesse, instanțele administrative declarând, în temeiul legislației cu privire la ordinea și siguranța publică a landului Hesse, că reținerea reclamantului a fost necesară pentru a împiedica săvârșirea iminentă a unei infracțiuni cu caracter violent.

¹¹⁷ *Ibidem*, par. 138.

¹¹⁸ CtEDO, *Ostendorf c. Germaniei*, 7 martie 2013.

Curtea a constatat că, pentru a evita ca o persoană să facă obiectul unei arestări arbitrare în astfel de circumstanțe, trebuie să se verifice înainte de a constata că:

- obligația în cauză nu a fost satisfăcută;
- persoana interesată a avut cunoștință de actul de la care trebuia să se abțină și că a refuzat să se abțină.

În speță, reclamantul era la curent cu faptul că trebuia să se abțină de la organizarea unei încăierări între grupurile opuse de huligani, iar, înainte de reținerea sa, poliția îi impusese să nu părăsească grupul de suporteri al unei echipe de fotbal cu care venise la Frankfurt și îl prevenise că va fi arestat, dacă nu se supune ordinului. Încercând să se sustragă supravegherii poliției și contactând un alt huligan, reclamantul a demonstrat că nu era dispus să se achite de obligația sa de a nu tulbura ordinea publică. Prin urmare, reținerea sa avea ca obiect îndeplinirea obligației în cauză, împiedicându-l să organizeze o încăierare între huligani și să participe la ea.

Prin urmare, aceasta nu a avut un caracter punitiv. În cazul unei obligații de a nu săvârși o infracțiune la un anumit moment și loc, ca opoziție față de obligația de a îndeplini un anumit act, se poate considera că obligația a fost „îndeplinită” în sensul art. 5 §1 lit. b) cel mai târziu atunci când a încetat să existe din cauza scurgerii perioadei de timp în care infracțiunea ar fi trebuit săvârșită.

Nu este exclus ca persoana în cauză să fie în măsură să demonstreze, înainte de momentul în care infracțiunea ar fi trebuit să aibă loc, că nu mai avea intenția de a o săvârși, caz în care trebuie să se pună capăt imediat lipsirii sale de libertate.

Anexă

Exemplu de bune practici

Reținerea necesară

S., V. și A. c. Danemarcei:

- Curtea a considerat utilă elaborarea criteriului necesității în privința celui de-al doilea aspect al articolului 5 §1 lit. c). Trebuiau avute în vedere măsuri mai puțin severe, care să fie apreciate ca fiind insuficiente pentru protecția intereselor individuale sau publice care reclamau reținerea. Detenția preventivă nu putea fi considerată necesară în mod rezonabil, atât timp cât nu era asigurat un echilibru adecvat între importanța prevenirii unui risc iminent de comitere a unei infracțiuni și importanța dreptului la libertate într-o societate democratică. Astfel, pentru a fi proporțională cu o măsură atât de gravă ca privarea de libertate, „infracțiunea” concretă și precisă prevăzută de al doilea aspect al articolului 5 §1 lit. c) trebuia să aibă un caracter grav, care să pună în pericol viața și să prezinte un risc sau pagube materiale semnificative. În plus, de aici reieșea că detenția ar fi trebuit să înceteze imediat ce riscul era depășit, fapt care reclama monitorizarea, un factor relevant reprezentându-l, de asemenea, și durata detenției.

În acest caz, infracțiunea pe care autoritățile au urmărit să o prevină era, în mod indubitabil, una gravă. Pentru a preveni confruntările huliganice înainte ca prima încăierare să fi izbucnit, poliția a dat dovadă de o abordare foarte atentă, cu măsuri blânde, cum ar fi dialogul. De asemenea, polițiștii și-au parcat transversal mașinile cu personal echipat special pentru a împiedica confruntarea dintre grupul fanilor danezi și grupul suedez. Ulterior, aceștia au mutat grupul fanilor danezi pe o stradă laterală, pentru a-i înregistra și a-i percheziționa.

În acel moment de acțiune intensă, în imediata vecinătate a unei încăierări în plină desfășurare, au fost reținuți al doilea și al treilea reclamant, împreună cu alte patru persoane, în deplină conformitate cu strategia de reținere doar a instigatorilor încăierării. Prin urmare, pe strada laterală au fost eliberați aproximativ patruzeci și patru de persoane din grupul danez, inclusiv primul reclamant. Primul reclamant nu a fost reținut decât după ce s-a auzit cum incita alte persoane să participe la o încăierare. În consecință, poliția nu a recurs la rețineri excesive.

Prin urmare, Curtea nu a constatat existența niciunui motiv pentru a pune la îndoială concluzia tribunalului de primă instanță, conform căreia „măsurile mai puțin radicale nu puteau fi considerate suficiente pentru a se evita riscul unor tulburări suplimentare în acele circumstanțe”. Așadar, s-a stabilit că detenția reclamantilor putea fi considerată „necesară” în mod rezonabil pentru prevenirea instigării sau a continuării instigării la acte de huliganism, în condițiile în care măsurile mai puțin stringente nu ar fi fost suficiente.

Surse utilizate

Curtea Europeană a Drepturilor Omului

- *Stogmuller c. Austriei*, hot. 10 noiembrie 1969.
- *Sunday Times c. Regatului Unit* (nr. 1), 26 aprilie 1979.
- *Guzzardi c. Italiei*, 6 noiembrie 1980.
- *Brogan ș.a. c. Regatului Unit*, 29 noiembrie 1988.
- *NC c. Italiei*, 29 noiembrie 1988.
- *Fox, Campbell și Hartley c. Regatului Unit*, 30 august 1990.
- *Letellier c. Franței*, 26 iunie 1991.
- *Murray c. Regatului Unit*, 28 octombrie 1994.
- *Cantoni împotriva Franței*, 15 noiembrie 1996.
- *Muller c. Franței*, 17 martie 1997.
- *Lukanov c. Bulgariei*, 20 martie 1997.
- *I.A. c. Franței*, 23 septembrie 1998.
- *Assenov și alții c. Bulgariei*, 28 octombrie 1998.
- *Wloch c. Poloniei*, 19 octombrie 2000.
- *Kessler și Krenz c. Germaniei* [MC], 22 martie 2001.
- *Pantea c. României*, 3 iunie 2003.
- *Smirnova c. Rusiei*, 24 iulie 2003.
- *Șarban c. Moldovei*, 4 octombrie 2005.
- *Becciev c. Moldovei*, 4 octombrie 2005.
- *Dolgova c. Rusiei*, 2 martie 2006.
- *Jalloh v. Germania* [MC], 11 iulie 2006.
- *Belevitskiy c. Rusiei*, 1 martie 2007.
- *Boicenco c. Moldovei*, 11 iulie 2006.
- *Țurcan c. Moldovei*, 23 octombrie 2007.
- *Stepuleac c. Moldovei*, 6 noiembrie 2007.
- *Mușuc c. Moldovei*, 6 noiembrie 2007.
- *Patsouria c. Georgiei*, 6 noiembrie 2007.
- *Bocellari și Rizza c. Italiei*, 13 noiembrie 2007.
- *Konolos c. României*, 7 februarie 2008.
- *Calmanovici c. României*, 1 iulie 2008.
- *Mihuță c. României*, 31 martie 2009.
- *Tiron c. României*, 7 aprilie 2009.
- *Liivik c. Estoniei*, 25 iunie 2009.
- *Moreen c. Germaniei*, 9 iulie 2009.
- *Peša c. Croației*, 8 aprilie 2010.
- *Ignatenco c. Moldovei*, 8 februarie 2011.
- *Khodorkovskiy c. Rusiei*, 31 mai 2011.

- *Austin și alții c. Regatului Unit (MC)*, 15 martie 2012.
- *Ostendorf c. Germaniei*, 7 martie 2013.
- *Ninescu c. Republicii Moldova*, 15 iulie 2014.
- *Savca c. Moldovei*, 15 martie 2016.
- *Milanković și Bošnjak c. Croației*, 26 aprilie 2016.
- *Buzadji c. Moldovei*, 5 iulie 2016.
- *S., V. și A. c. Danemarcei*, 22 octombrie 2018.
- *Litschauer c. Moldovei*, 13 noiembrie 2018.

Curtea Constituțională

- HCC privind excepția de neconstituționalitate a unor aliniate din art. 186 CPP, nr. 3 din 23 februarie 2016.
- HCC privind excepția de neconstituționalitate a articolului 191 din Codul de procedură penală (liberarea provizorie sub control judiciar) nr. 17 din 19 mai 2016.
- HCC privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 328 alin. (1) din Codul penal (excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu), nr. 22 din 27 iunie 2017.
- HCC privind controlul constituționalității unor dispoziții din articolul 185 din Codul de procedură penală (arestarea preventivă în cazul în care persoana nu și-a recunoscut vina în privința comiterii faptei imputate), nr. 27 din 30 octombrie 2018.
- DCC de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 55g/2021 și nr. 69g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 176 alin. (3) pct. 8 din Codul de procedură penală (alte circumstanțe esențiale avute în vedere la aplicarea măsurilor preventive), nr. 55 din 13 aprilie 2021.
- HCC privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 287 alin. (1) din Codul penal (neclaritatea normelor care incriminează infracțiunea de huliganism), nr. 25 din 12 august 2021.

Curtea Supremă de Justiție

- Hot. Plen. CSJ cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, nr. 4 din 19.06.2006. *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2007, nr. 1, pag. 11. Modificată de Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr. 6 din 15.05.2017.
- Hot. Plen. CSJ despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestul la domiciliu, nr. 1 din 15 aprilie 2013.

